

Az ügynök hét élete II. rész

Az „Aczél”-„Rónai”-„Szirom” Akciócsoport

Bevezetés

Írásom első részében a Kaiser János vezette, ügynökökből álló, úgynevezett külső csoportot mutattam be.¹ A csoport 1950-ben történt feloszlásával Kaiser állambiztonsági pályafutása korántsem ért véget. Az itt tárgyalt, kifejezetten vezető magyar emigráns személyiségek hazahozatalára létrehozott Akciócsoport történetében ugyanúgy meghatározóak az államvédelmi szervek beosztottaival, tartótisztekkel, rezidensekkel való személyes kapcsolatok, mint a külső csoport működésében. Az előző részhez képest most hangsúlyosabban szerepel feladataik bemutatása, de itt is törekszem az ügynökök szervezetbe való beilleszkedését és az irányításukkal kapcsolatos problémákat ismertetni.

Kaiser János ügynöki működésének következő szakasza 1954 őszén kezdődött: az előző részben ismertetett feladataihoz képest sokkal komolyabb operatív akciók végrehajtására szemelte ki őt és néhány társát a Hírszerző Osztály. Nincs írásos nyoma annak, hogy ebben volt-e szerepe az őt régóta ismerő vezetőknek, így a Rákosi utasítására rehabilitált és belügyminiszter-helyettesnek kinevezett Dékán István államvédelmi ezredesnek, valamint egykori helyettesének, Balácsi Béla áv. alezredesnek, a Vizsgálati Főosztály vezetőjének, vagy más, magas rangú államvédelmi tisztnek.

A kezdeti időszakban a még támadólagos elhárításnak nevezett hírszerzés 1947-től kezdődően a Dékán irányítása alatt álló kémelhárításból „nőtt ki” és vált önálló és differenciált szervezetté.² A folyamatot 1950-től szovjet tanácsadók gyorsították fel. A szervezeti felépítés a hírszerzés különböző megjelölései – ÁVH I/5., ÁVH X/3., majd ÁVH VIII. Főosztálya – ellenére nem sokat változott, alapvetően jugoszláv, angol-amerikai, nyugat-európai, emigrációs és követségi elhárítási alosztályokra tagolódott. Vezetői sűrűn cserélődtek: Szarvas Pált Farkas Vladimir, majd Tihanyi János követte az osztályvezetői/főosztály-vezetői pozícióban.

Az 1953-ban megindult változások – Péter Gábor letartóztatása és a „szocialista törvényesség” helyreállítása jegyében az ÁVH és a BM egyesítése – a hírszerzést szervezetileg kevésbé érintették, bár 1953 augusztusától a BM II. Osztály nevet viselte, vezetője pedig Gazdik Gyula áv. alezredes³ lett, majd 1954 áprilisától Farkas Vladimir áv. alezredes.⁴ Az általa jegyzett 1954. július 18-i jelentésben, amely a Hírszerző Osztály átszervezés óta végzett munkájáról szól,⁵ megállapította, hogy az 1953-as év során felülvizsgálták az osztály munkatársait is, s ez lényeges létszámcsökkentéssel járt mind a központban, mind a rezidentúrákon. Emellett komoly hatást váltott ki Czirok András áruháza⁶ is: semmisnek kellett tekinteniük az osztály egész nyugat-európai munkáját.

Ezután az 1954-es év az „építkezésé” volt: a megnövekedett feladatoknak megfelelően fel kellett tölteniük az állományt bel- és külföldön egyaránt.⁷ Létrehozták az ún. Illegális rezidentúrákat szervező Alosztályt, a Tudományos-technikai Alosztályt, újra megszervezték az 1953 júliusában megszüntetett Követségi elhárító Alosztályt is.

A Speciális Alosztály felállítása

Ebbe a sorba illeszkedett a Speciális Alosztály felállítása is, amelyre 1954 nyarán vagy őszén került sor. Az osztály feladata *„ismert emigráns vezetők, illetve aktív hírszerzők Magyarországra való önkéntes vissza térésre [sic!] bírása, illetve ilyen személyek Magyarországra hozatalának konspirált, erőszakos úton való végrehajtása”* volt.⁸

Magyarul: kifejezetten emberek elrablására hozták létre a BM II/7. jelzésű alosztályt, amelyet közvetlenül az osztályvezető, az 1954 szeptemberében kinevezett Hárs István ezredes⁹ felügyelt, vezetője pedig Márkus Sándor áv. százados¹⁰ volt. Az államvédelmi szervek a „reakciós emigráció” jelentős személyiségeinek hazahozatalával egyrészt információkhoz akartak jutni a külföldi titkosszolgálati szervekről és azok magyarországi hálózatáról, másrészt pedig így szerették volna bomlasztani az emigrációt. Hárs István 1955. január 10-i, az osztály előző évi munkájáról készült összefoglaló jelentése¹¹ szerint ténylegesen 1954 szeptemberének végén kezdte meg az alosztály a munkát, addig egy főből állt a teljes állománya.

Az emigrációs szervezetek közül az államvédelmi szervek fő ellensége a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) volt, amelyet jelentős – egyes források szerint 15 ezres – tagságával, katonai erejével, hírszerző hálózatával vívta ki azt az elismerést, hogy az emigrációs vonalon külföldön foglalkoztatott hálózati személyek 70%-a az MHBK-t tüntette ki figyelmével.¹² Nem véletlen tehát, hogy az említett dokumentumban Hárs ezredes az osztály feladatául az ekkor éppen „Nagy Péter” fedőnéven nyilvántartott célszemély, Zákó András¹³ hazahozatalának előkészítését jelölte meg.

Később kibővítették az elrabolandók körét: Zákó mellett a volt vezérezredes, külügyminiszter Henney Gusztávot („Háhn Jusztin”), a Szabad Európa Rádió bécsi irodájának munkatársát, Ádám Jánost („Albert János”), a Counter Intelligence Corpsszal (CIC) kapcsolatban állt Soltra Józsefet („Fráter Pál”) és Hullier Imre római katolikus papot („Lelkes Béla”) is felvették a listára.¹⁴ Nem utolsósorban – az ekkor éppen „Lovag” fedőnevű célszemélyként nyilvántartott – Ábrányi Auréllal kapcsolatban is hasonló célokat fogalmaztak meg.¹⁵

A hírszerzés munkatársainak teljesítményével korántsem voltak elégedettek az osztály vezetői. Farkas Vladimir a már említett 1954-es értékelő jelentésében¹⁶ megállapította: bár az alosztályok feladataikat egyre jobban látják el, az 1953-as átszervezést követően jelentkező káderhiány mellett a hírszerzés helyzetét súlyosbítja az is, hogy a kevés beosztott általános műveltségi szintje is igen alacsony,¹⁷ nyelveket nem beszélnek, nem alkalmasak bonyolultabb feladatok megoldására. Farkas elismerte, hogy nem tudtak lépést tartani a nemzetközi enyhülés okozta megnövekedett hírszerzési lehetőségekkel, s nem tudták kihasználni a párt 1953. júniusi határozatainak és az új kormányprogramnak az emigráció körében kiváltott pozitív hatásait.

A jelentésnek a rezidentúrák – köztük az 1950-ben elsőként felállított bécsi – teljesítményét értékelő részeiben is azt olvashatjuk, hogy az amúgy is kevés hírszerző tiszt munkájának színvonala nem megfelelő, csak közvetítő szerepet töltenek be a Központ és az egyes ügynökök között, ők maguk nem kezdeményeznek semmilyen operatív lépést. Ráadásul a külföldön dolgozó munkatársak sem beszélnek az adott ország nyelvét, nem is haladnak megfelelő tempóban a nyelv elsajátításával, s így nem is tudnak „társadalmi kapcsolatokat” építeni.¹⁸

Ennek ellenére 1954-ben megállapították: *„...a bécsi rezidentúra a legeredményesebben dolgozó rezidentúránk közé tartozik. Ez a rezidentúra fejt ki legaktívabb tevékenységet [sic!]. Ennek oka, hogy a bécsi rezidentúra többi rezidentúrához viszonyítva a legkedvezőbb körülmények között dolgozik. Ausztria nagy része szovjet ellenőrzés alatt van ...”*¹⁹ Ugyanígy állandó problémaként merült fel az értékelő jelentésekben, hogy a Központ olyan ügynököket telepített ki külföldre, akiknek gyakorlatilag nem volt hírszerző lehetőségük, nem mozogódtak az emigráció megfelelő köreiben.²⁰

A Központ és a rezidentúrák közötti kommunikációs zavar – amit az Akciócsoport egy tagjának történetében is majd felfedezhetünk – szintén általánosan jellemző probléma volt. A rezidentúrák vezetői sokszor kifogásolták, hogy a hírszerző szervek különböző osztályai egymással nem egyeztetve küldenek ki utasításokat, ugyanakkor az általuk felterjesztett jelentések értékelését, egyes döntések felsőbb engedélyezését nem kapják

meg időben, s így nem tudnak az ügynököknek újabb feladatot kiadni, nem reagálnak javaslatokra.²¹ A Központ rendszeresen bírálta a rezidentúrákat az önállóság hiánya miatt, ugyanakkor mindent felső engedélyhez kötött. Ez pedig komoly viták forrása volt adott esetben a rezidentúra beosztottja és az általa tartott ügynök között.

A hírszerző munka javítása érdekében a vezetők elsősorban a létszám megemelését javasolták,²² ami 1954-ben meg is kezdődött mind az osztály központjában, mind a rezidentúrákon.²³ Ennek keretében született döntés 1955 májusában az addig három főből álló Speciális Alosztály feltöltéséről is, melynek létszámát 10 fő operatív munkatársban és egy adminisztrátorban határozták meg, utóbbinak a fordítói feladatokat is el kellett látnia.²⁴ Erre azonban minden valószínűség szerint nem került sor, mert 1955 őszén – a márciusban a szocialista tömb országainak részvételével lezajlott moszkvai állambiztonsági értekezlet²⁵ következményeként – újabb jelentős átszervezések történtek. 1955. október 1-jén a BM II. Osztályt Főosztállyá alakították, az addigi alosztályokat pedig osztályokká. Ezek között azonban már nem szerepelt a korábbi Speciális Alosztály, ami nem jelenti azt, hogy az egyes emigráns vezetők erőszakos hazahozatalát nem tekintették volna fontosnak. A moszkvai értekezleten meghatározták, hogy a magyar hírszerzésnek fel kell derítenie és bomlasztania a „reakciós, fasiszta” emigrációt, sőt azt is konkrétan meghatározták, hogy az MHBK vezetőjét, Zákó Andrást akár erőszakkal is, de haza kell hozniuk.²⁶ Hárs István egyébként már 1955. január 10-i jelentésében megfogalmazta: *„...meggyorsítjuk az erőszakos hazahozatalok vonalán folyamatban lévő ügyek sikeres realizálásának előkészületeit”*.²⁷ Ezt egy 1955. május 15-én kelt határozatban konkretizálták is: eszerint a „Hubert-ügyet” még 1955 első felében – tehát rendkívül közeli határidővel – le kell zárni.²⁸

A sietséget az 1955. május 15-én aláírt osztrák államszerződés²⁹ okozhatta, amelynek nyomán a négy megszálló hatalom – a Szovjetunió, az USA, Nagy-Britannia és Franciaország – katonái megkezdték kivonulásukat Ausztriából. Ausztria függetlensége új helyzetet teremtett a magyar hírszerző szervek számára is, a nemzetközi enyhülés, a két ország közötti kapcsolatok javulása következtében alapos politikai megfontolás tárgyává tett minden olyan operatív lépést, amely a kedvező viszonyt negatívan befolyásolhatta volna. De nemcsak politikailag, hanem „technikailag” is körülményesebb lett egy „kiemelési akciót” megvalósítani, hiszen megszűnt a magyar hírszerző szervek számára biztonságot jelentő szovjet zóna, ahol adott esetben „elszállásolhatták” az elrabolt embert. A nehézségek ellenére nem tettek le a tervekről, a II/7. alosztály megszüntetése és a hírszerzés átszervezése után a BM II/5. (Fasiszta emigráció elleni hírszerző) Osztály vette át a speciális feladatok ellátását, s ez lényegesen az 1955. decemberi újabb átalakítást követően³⁰ sem változott.

De ne szaladjunk ennyire előre: 1954 szeptemberében, a II/7. alosztály felállításával párhuzamosan az akció előkészületeit illetően utasítást kapott a központtól a bécsi rezidentúra, hogy mérje fel az Innsbruck (Zákó egyik tartózkodási helyének, Sollbad Hallnak a közelében fekvő település) és a szovjet zóna közötti legrövidebb és legbiztonságosabb – osztrák ellenőrzésektől mentes – utakat. Egyúttal keresniük kellett olyan megbízható és Innsbruckba költöztethető osztrák állampolgárt is, akinél akár 2-3 hétig, az eltűnt Zákó keresésére induló razzia feltehető elcsendesedéséig ott tartható az elrabolt magyar emigráns.³¹

Kaiser János reaktiválása

Kaiser Jánost – aki ekkor már a MÉH-telepet otthagya a Telefongyárban volt sztahanovista gépbeállító – a BM II/7. alosztály képviselőjében kereste föl Márkus Lajos alosztályvezető beosztottja, Csere Lajos, valamint a Kaisert régebből ismerő Budai András, hogy tájékozódjanak helyzetéről, s megkérdezzék, lenne-e kedve és ideje ismét az államvédelmi szerveknek dolgozni. Kaiser, aki a külső csoport 1951-ben történt feloszlata óta erre törekedett, nagyon lelkes fogadta az ajánlatot. *„Elmondotta, hogy míg velünk volt kapcsolatba [sic!], szinte szenvedélyévé vált az operatív munka, s nem*

tud megszokni, élni anélkül”,³² Márkus és Csere szerint – körülményeinek ellenőrzése után – a II/7. alosztály operatív céljainak tökéletesen megfelelő embert találtak, akit Ausztria területén is jól fel tudnak majd használni, hiszen Kaiser osztrák származású felesége révén kiválóan beszélt németül, és ismerte az országot, tudott autót és motorkerékpárt is vezetni.

Az 1930-as években lopás miatt négyszer elítélt Kaiser újbóli ellenőrzése során kiderült az is, hogy bűncselekmények elkövetése miatt kétszer is bíróság előtt állt az előző években. 1952-ben lopás büntetésével 9 hónapra ítélték – ezt ő maga is bevallotta önéletrajzában, azzal a megjegyzéssel, hogy természetesen nem ő volt a hibás egy kitelepített nő értékeinek eltulajdonításában³³ –, 1954-ben pedig sikkasztás és csalás miatt 1 év 4 hónapos börtönbüntetést szabtak ki rá. Mindkét bűncselekménye az 1953-as amnesztiarendelet hatálya alá esett, s büntetései az államvédelmet nem tántorította el újbóli foglalkoztatásától.³⁴ Baji László av. főhadnagy javasolta, hogy Kaisert használják fel az Ádám János erőszakos hazahozatalára szerveződő operatív akcióban. Farkas Vladimir pedig Hárs István osztályvezetőnek szóló feljegyzésében olyan típusú embernek minősítette az ügynököt, aki egy speciális ausztriai akció vezetésére is alkalmas.³⁵ Kaiser fedőneve ettől kezdve „Szirom” vagy „Szirmai” lett.

A feladatról természetesen őt magát is tájékoztatták, így Kaiser 1954 novemberében vázlatos javaslatokkal is előállt az „X személy” elleni akcióval kapcsolatosan.³⁶ Kaiser úgy okoskodott, hogy a célszemély nyilván nem ostoba, tehát találkozóra, lakásra nem fog elmenni, így onnan erőszakkal elrabolni nem lehet. Terveiben utcai megoldások szerepelnek, úgymint a villamosról leszálló Ádámmal szemben színtelen-szagtalan, kábító hatású gázspray, gázpisztoly vagy légpisztoly használata, vagy modern, töltőtollszerű injekciós tű bedöfése szintén bódító anyaggal. Javaslatára szerint ezt követően az éppen arra járó „civil” autó sofőrje venné fel a „beteget”, hogy kórházba szállítsa. Így, ahogy Kaiser írta, az irányelveknek megfelelően elkerülnék a drasztikus eszközök alkalmazását. „*Ha hozzuk, élve érkezzen meg*” – fogalmazott az ügynök –, s felajánlotta azt is, hogy hajlandó saját magán kipróbálni a megfelelő szereket.

Mindez természetesen nem ment ilyen egyszerűen és gyorsan: a hazahozatali, állambiztonsági nyelven szólva: kiemelési akció(k) komoly előkészítést kívánt(ak) mind a hírszerzés budapesti vezetői (továbbiakban a Központ), mind a rezidentúra részéről, nem beszélve arról, hogy Kaiser egymaga kevés lett volna egy ember elrablásához.

Mindeközben keresték Kaiser megfelelő társait, akik az akció(k)ban közreműködhetnek. A németül kiválóan beszélő és jó szervező Kaiser mellé olyan munkatársak után kutattak, akik – természetesen az államvédelmi szervekhez hű magatartásuk, feltétlen megbízhatóságuk mellett – komoly fizikai erővel, illetve rendkívüli rábeszélőképességgel rendelkeznek. Meg is találták őket Pilcsik Pál és Rózsás Artur személyében. Élettörténetük nem kevésbé fordulatos, mint Kaiser Jánosé.

Pilcsik Pál, az Akciócsoport erős embere

A nyers erőt Pilcsik Pál („Aczél” fedőnevű ügynök) képviselte a csoportban. Ő volt hármójuk közül a legfiatalabb, 1921-ben született Pestszenterzsébeten, ott is nőtt föl, munkáscsalád gyermekeként, Kaiserhez hasonlóan nagy szegénységben. A hat elemi elvégzése után vendéglőkben volt kifutófiú. Az 1930-as évek közepétől kezdett birkózni a Vasas Otthonban,³⁷ ahol az edzések mellett részt vett munkásmozgalmi előadásokon, szemináriumokon is, s egy közelebbről meg nem határozott, (valószínűleg szociáldemokrata) pesterzsébeti ifjúsági csoport vezetője volt. 1939-ben a Weiss Manfréd Gyárban kezdett el dolgozni, s voltaképpen itt dolgozott nyugdíjazásáig – kivéve azokat az időszakokat, amikor a szervek másutt dolgoztatták. 1942-től 1944-ig belföldön, gépkocsivezetőként teljesített katonai szolgálatot. Első fennmaradt, szűkszavú önéletrajza³⁸ szerint 1944 októberében megszökött csapattestétől, és Káli Nándor birkózónál³⁹ bujkált. Pilcsik 1945-ben jelentkezett a Főkapitányságon, és

rendőrnnyomozóként, később rendőrnnyomozó hadnagyként⁴⁰ teljesített szolgálatot. Hamarosan azonban hivatali hatalommal való visszaélés és zsarolás vádjával állították társaival együtt hadbírótság elé, mert egy elfogott valutázótól pénzt fogadtak el, egy másik valutaüzérkedőt pedig megzsaroltak.⁴¹ A rá kiszabott 16 hónapnyi – más forrás szerint 19 és fél havi – börtönbüntetés felét letöltötte, a többit elengedték.⁴²

Pilcsik Pál 1947-ben történt elbocsátásától kezdve 1949-ig hivatalosan nem dolgozott. Joggal feltételezhetjük, hogy börtönbüntetése után – ha annak egyáltalán a felét letöltötte – ebben az időszakban kizárólag az államvédelmi szerveknek dolgozott.

Pilcsik Beszervezési és Munka-dossziéja⁴³ Kaiseréhez hasonlóan meglehetősen hiányos, az azonban egyértelműen megállapítható, hogy erkölcsi gátlások nélkül jelentette fel gyerekkori ismerőseit, barátait vagy akár sógorát. Pilcsik maga is hosszasan sorolta, kiket juttatott akasztófára, börtönbe, munkatáborba.⁴⁴ Különösen aktívnak bizonyult 1948-ban.

Ebben az évben Lőcsei Géza, Szentgyörgyi József és Gyárfás Kálmán áru- és embercsempészek tevékenységét jelentette az ÁVH-nak. Lőcsei és Szentgyörgyi voltak azok, akiknek segítségével – több pesterzsébeti ismerősehez hasonlóan – Pilcsik is kiszökött Ausztriába 1948 augusztusában. Nagyon valószínű az is, hogy nem ez volt az egyetlen ausztriai útja, s hogy ő maga is foglalkozott csempészettel, hiszen Kadarkuti Róbert, az egyik, hazatérésekor elfogott pesterzsébeti ismerőseinek vallomása szerint közismert volt, hogy Szentgyörgyi, Lőcsei és Pilcsik átjárnak a határon.⁴⁵ Szentgyörgyi József, akit hazatérésekor, 1948. augusztus 6-án szintén elfogtak, kihallgatásakor elmondta, hogy 1000 Ft-ért vállalta Lőcseivel Palotás Pál birkózó Ausztriába szöktetését.⁴⁶ Lőcseit hamarosan szintén letartóztatta az ÁVH.⁴⁷ Gyárfás Kálmánt illetően Pilcsik lakonikusan állapította meg: *„Tudomásom szerint Gyárfást 1948-ban a HM elhárító szervei el is fogták a Magyar Osztrák határon [sic!], és Bpestre hozták a Zalka Máté laktanyába. Tudomásom szerint Gyárfást ki is végezték.”*⁴⁸

Pilcsik Bécsben felkereste volt Vasas-beli birkózó ismerőseit – akik Kadarkuti említett vallomása szerint mind igen jó kapcsolatban voltak az embercsempészekkel –, s néhány hétig hozzájuk hasonlóan pankrátorként lépett fel. Hazajövelekor, 1948 őszén valószínűleg őt is letartóztatták, legalábbis erre utal Pilcsiknek az a megjegyzése, hogy ekkor egy, az ÁVH őrizetében lévő kémgyanús személlyel zárták össze, aki mellett „Kerekes Pál” amerikai kémként szerepelt, s akit így fogdaügynökként le is buktatott.⁴⁹ Letartóztatása alatt szervezhették be hivatalosan is, bár önéletrajzában azt írja, 1948 októberében önként ajánlotta fel szolgálatait a kémelhárításnak.⁵⁰ Amint azonban láthattuk, korábban is értékes információkat szolgáltatott az államvédelmi szerveknek.

1948 októberében Pilcsik egy 20–25 fős, disszidálni szándékozó csoportot buktatott le: vállalva határon való átjuttatásukat, egy, az államvédelmi szervek tulajdonában álló teherautón szállította őket. Már Budapest határában letartóztatták a csoportot. Köztük volt az angol kémkedéssel vádolt pesterzsébeti ismerőse, Viza Ferenc is, aki vallomása szerint Palotás Pál pesterzsébeti lakost is beavatta titkos tevékenységébe.⁵¹ Pilcsik provokációjának lettek áldozatai az 1948 decemberében letartóztatott, pesterzsébeti Jakab Bálint és testvére, Jakab István. Jakab Bálint vallomása szerint 1947 nyarán a pesterzsébeti strandon ismerkedett meg Pilcsikkal, akivel összesen háromszor találkozott. Pilcsik elmondta neki, hogy egy illegális szervezetet fog alapítani, amelynek feladata a munkások elégedetlenségének szítása lesz. Jakab vallomása szerint ő aztán beavatta a szervezkedésbe öccsét, Istvánt és több munkatársát a csepeli gyárból, így összesen 15–20 főt internáltak demokráciaellenes szervezkedés vádjával.⁵²

Pilcsik felsorolásában megemlíti, hogy – még mindig 1948-ban – egy meg nem nevezett volt nemzetgyűlési képviselőt és feleségét vitte Szentgotthárdra azzal az ígérettel, hogy átjuttatja őket a határon. Ott rögtön őrizetbe is vették őket. „Aczél” 1949-ben ismét a Rákosi Mátyás Vas- és Fémművekben helyezkedett el esztergályosként, majd később a

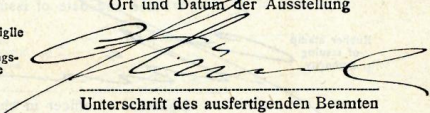
Kovácsológyár revizora lett. Ekkor a BM Ipari Elhárítási Osztálya foglalkoztatta, majd 1950-ben átadták tartását a BM I. Osztályán Gábor államvédelmi őrnagynak.⁵³ Itt komoly feladatok vártak rá: részt vett gyerekkori ismerősei, barátai, Kollmann László és testvére, Károly, Tóth József és Vizi László lebuktatásában. Az ember- és árucsempészettel is foglalkozó Kollmann László tevékenységét már 1948-ban ismerte Pilcsik.⁵⁴ Kollmann László valóban ingázott Ausztria és Magyarország között, és Pilcsik feladata Pesterzsébeten élő testvérén, Kollmann Károlyon keresztül csempészési útvonalainak és körülményeinek felderítése volt. Így aztán Pilcsik gyakran felkereste Kollmann Károlyt, s így szerzett információkat arról, hogy Kollmann László valójában angol ügynök, aki különböző gyárakban – többek között a soroksári fegyvergyárban – dolgozó barátaitól adatokat gyűjt, amiket megoszt az amerikaiakkal. Majd elhítette Kollmann Károlyt, hogy ő is disszidálni akar, Pilcsik eljutott Kollmann László határ menti kapcsolataig, ahol egy, Károlytól kapott térképpel igazolta, hogy ő megbízható barát. A Legfelsőbb Bíróság 1951. február 8-án Kollmann Lászlót halálra, Kollmann Károlyt 15, Vizi Józsefet 8, Tóth Józsefet 7, a hűtlenség vádjával 1948 óta 6 éves börtönbüntetését töltő Viza Ferencet még 4 év börtönbüntetésre ítélte.⁵⁵ Kollmann Lászlót kivégezték.

Pilcsik ezt követően ismét az ipari elhárítás vonalán dolgozott egészen 1955 tavaszáig, az Akciócsoport megalakításáig. Pilcsiknek időközben egy bűnügye is volt: 1951 februárjában a Lenin körúti Fáklya vendéglőben szóváltásba keveredett, s a kihívott intézkedő rendőrt köpenyénél fogva rángatta és lefogta. Bűnösségét nem ismerte el, arra hivatkozott, hogy a rendőr lépett fel vele szemben durván, ezt azonban, tekintettel a sértett „egészen vézna testű” és a vádlott „kierősödött birkózó” testalkatára, a bíróság nem fogadta el. Hatósági közeg elleni erőszak miatt a Budapesti Központi Járásbíróság Pilcsiket 8 hónap börtönbüntetésre ítélte, amelyet az ÁVH közbenjárására függesztettek fel.⁵⁶

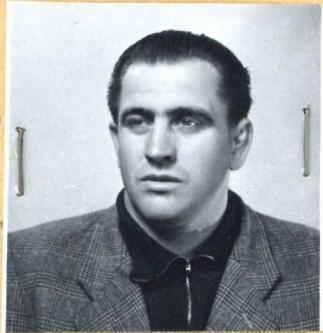
Noha rokonai, munkatársai egyaránt agresszív természetűnek jellemezték Pilcsiket, aki gyakran fenyegetően lépett fel, a róla szóló kevés jelentésben általában talpraesettnek, határozottnak, becsületesnek írták le.⁵⁷ Egy esetben jegyezte meg későbbi tartótisztje, hogy „lobbanékony, kissé erőszakos természetű”.⁵⁸ Tartótisztjeiről sajnos nem sokat tudunk, az első fellelhető róla szóló, 1955. február 4-i összefoglaló jelentésben Böröcz István áv. főhadnagy, a BM II/7 alosztály beosztottja⁵⁹ Póta János áv. őrnagyról hivatkozik, mint véleményadó korábbi kapcsolattartójára.⁶⁰ Valószínűleg Póta lehetett Pilcsik egyik kapcsolattartója a belső elhárításnál. Hogy az ipari elhárításnál ki(k) foglalkoztatták, arról nincs információnk.

Az említett Böröcz István főhadnagy 1954 szeptemberétől kéthetente rendszeresen találkozott Pilcsikkel, hogy tanulmányozza. Következtetései szerint Pilcsik alkalmas arra, hogy operatív akcióban felhasználják. Böröcz – és a későbbi értékelők is – kihangsúlyozták Pilcsik nagy fizikai erejét, amely egy „kiemelési akcióban” sokat jelenthet.

Pilcsik – Horváth János – álnévre kiállított útlevelének oldalai, 1954
(ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2.)

3704/54
Vor- und Zuname: Johann Horvath
Ort und Tag der Geburt: Komaró
5. Aug. 1921.
Staatsbürgerschaft: staatenlos
Stand (ledig, verh., gesch., verw.): verw.
Beruf: Monteur
Wohnort: Wien, VII. Westbahnstr. 3.
Körpergröße: 168
Gesicht: rund
Farbe der Augen: blau
Farbe der Haare: braun
Besondere Kennzeichen: keine
Wien, den 10. Juni 1954.
Ort und Datum der Ausstellung
Rundstempille
der
Ausstellungs-
behörde

Unterschrift des ausfertigenden Beamten
Bt - 28/20 ÁBTL -3.2.1. - Bt - 28/2 13

ÁBTL -3.2.1. - Bt - 28/2 12

Rózsás Artur, az Akciócsoport nagystílú betörője

Az Akciócsoport harmadik tagjával a „nagydumás”, dörzsölt és Pilcsikhez hasonlóan kisportolt alkatú Rózsás Arturt választották. Hármójuk közül neki van a legtöbb fennmaradt irata,⁶¹ amelyekből nemcsak beszervezésének és ügynöki tevékenységének körülményei derülnek ki, hanem az is, hogy Rózsás írásban is választékosan fejezte ki magát, gördülékenyen, színesen fogalmazott, s rendkívül bő terjedelemben.

Fordulatokban gazdag ügynöki pályafutása neki is legalább olyan hosszú volt, mint Kaiseré: működését 1947-ben kezdte, s ugyan megszakításokkal, de még 1971-ben is foglalkoztatták az állambiztonsági szervek. Nem csak ebben hasonlítanak, fiatalkori élettörténetük is sok párhuzamosságot mutat.⁶²

Az 1912-ben született Rózsás életében meghatározó volt, hogy édesanyja egyedül, nagy szegénységben nevelte. A 4 polgári után a Vas utcai kereskedelmi iskolában két évfolyamot végzett el, majd szabónak tanult, szakmájában azonban nem tudott elhelyezkedni, így 1929-től 1932-ig irodai gyakornokként dolgozott. Rózsás a Klauzál téren, kvázi utcagyerekként nőtt fel, ahol annyit verekedett, hogy saját bevallása szerint „nem csak a VII. kerületben, de a VIII. és IX. kerületben és egész Angyalföldön beszéltek a verekedéseimről”.⁶³ Önéletrajzában megemlítette, hogy különösen sokat küzdött a Dob utcában és környékén megjelenő, numerus clausust éltető egyetemistákkal. Később a Klauzál téri „vagányokkal”⁶⁴ kirakatokat, üzleteket fosztogattak, majd egyre nagyobb súlyú betöréseket követtek el. Így a Budapesti Törvényszék lopás vádjával 1933-ban 3 hónap, 1934-ben 1 év 6 hónap és 10 nap fogházbüntetésre, 1936-ban pedig két rendbeli lopás vádjával 2 év 3 hónap fegyházbüntetésre ítélte – előbbieket a budapesti Gyűjtőfogházban, utóbbit Sopronkőhidán töltötte le.⁶⁵ Ennél persze minden bizonnyal sokkal több bűncselekményt követett el, Rózsás mindig csak azokat vállalta, amiket nem tudott letagadni, mert tetten érték. Saját elmondása szerint is közismert bűnöző volt ebben az időszakban, a betörésnek minden ágát művelte, s képzett kasszafúróvá vált. Amikor éppen nem ült börtönben, szénkihordó, dunai sórakodó, csapos is volt.

Élete – hasonlóan Kaiseréhez – akkor változott meg, amikor 1938-ban megnősült. Ekkor úgy tűnt, sikerül megkapaszkodnia: a budapesti kirendeltséggel is rendelkező híres bécsi Ferdinand Konwallin papírkereskedő cég üzletszerzője, majd Kabay József levélpapírüzletének tisztviselője volt 1944 őszéig, amikor behívták katonának. 1944 decemberében megszökött, s a felszabadulás után önálló papírkereskedést nyitott, amit egy év után megszüntetett, s ismét egy papírkereskedőnél lett alkalmazott. 1949-ben a Providentia (később Állami) Biztosító üzletkötője volt, majd a Vegyipari Nagykereskedelmi Vállalat tisztviselőjeként dolgozott.

Rózsás dolgos munkásévei alatt – tehát amikor ő maga nem követett el betöréseket – sem szakította meg a kapcsolatot belvárosi szórakozóhelyeken fel-feltűnő bűnöző ismerőseivel. A róla később véleményt adó Székely János rendőr őrnagy⁶⁶ jelentésében azt írta, hogy 1948/49 óta ismeri Rózsást, akit akkor azért vittek be a főkapitányságra, mert abban az időben nagyon sok kasszafúrás volt Budapesten. Rózsás tisztázta magát a vádak alól, s ettől kezdve, hivatalos beszervezés nélküli besúgóként, „vamzerként” használták fel. Székely János volt tehát Rózsás Artur első kapcsolattartója a Budapesti Rendőrfőkapitányság betörési csoportjánál, illetve főcsoportjánál, majd – a „szervezetszerű hálózati munka” beindulása után – a főkapitányság Bűnügyi Osztályához tartozó Központi Főcsoport foglalkoztatta.⁶⁷

Székely „eszés, simulékony modorú, igen jó megjelenésű” embernek írta le Rózsás Arturt, aki hozzá és a betörési csoporthoz nagyon ragaszkodott. „A róla szerzett értesülés során megállapítottuk, hogy igen nagy kedvvel és akarással végezte ezt a munkát. Pl. 1 ½ napig figyelt egy bűnöző társaságot, melyet később az ő segítségével lepleztek le. A figyelést egy háztetőről végezte.”⁶⁸

Eredményes tevékenységéhez természetesen szükség volt arra is, hogy a bűnözők bízzanak benne, befogadják. Hogy ez sem jelentett problémát, azt Pethő Andor rendőr főhadnagy, a Betörési Alosztály beosztottja így foglalta össze: „...megállapítottuk, hogy a bűnözők közt igen nagy tekintélye van, becsülik [...] mindig olyan felvilágosítást adnak, hogy egy kvalifikált bűnöző, aki igen raffinált, jóeszű és módszereiben is igen kifinomult. Elmondották azt, hogy az eddig elkövetett bűncselekményeit minden esetben igen körültekintően és finom módszerekkel követte el. Megállapítottuk azt is, hogy bűncselekményei mindig igen nagy horderejűek voltak.”⁶⁹

Rózsás későbbi jellemzéseinek állandó elemévé vált, hogy soha nem köpött be senkit, s hogy Robin Hoodként szétosztotta a rabolt javakat az épp rossz sorban lévő betörők között: „[Rózsás Arthur] összesen 7 évet töltött el a budapesti gyűjtőfogházban és a sopronkőhidai fegyházban. E bukások még tovább növelték és szilárdították tekintélyét, mivel a titokban maradt vagy leplezett bűntársaira még a legsúlyosabb kényszer és büntetés esetén sem tett felderítő és terhelő vallomást. Ez a magatartása közismert volt az igazságügyi szervek előtt is. Elkövetett bűncselekményei közül egy sem irányult emberélet ellen. E tevékenységében nagystílú volt, ami a megkárosítottak kiválasztásában, a végrehajtás módjában és a megszerzett értékeknek »leégett« barátai közötti szétosztásában nyilvánult meg. A fenti életmódja ellenére sem tartozott a lump, minden alkalmat megragadó, elaljasult bűnözők sorába.”⁷⁰

Egy másik, Rózsást szintén 1947 óta ismerő rendőrtiszt, Rajnár István jelentésében azonban megjegyezte: „[Rózsás] tevékenysége legkevésbé sem hazafias alapon folyt, hanem a foglalkoztató csoport kisebb-nagyobb visszaéléseit (csalás, zsarolás stb) elnézte, a pácból kihúzta s ilyen »ellenszolgáltatás« alapján valóban jónéhány kasszafúrás, egyéb betöréses lopás tettesét, vagy arra előkészülő bűnözőt juttatott rendőrkezre. Ilyen irányú tevékenysége akkor is jelentős anyagi honorálásba részesült, mivel akkor a megkerült (rendőrség által beszerzett) értékek 10-15%-át a károsult személy vagy magánvállalat felajánlotta jutalomra.”⁷¹

Rózsás Artur arcképe (ÁBTL 3.2.1. Bt-909/3.)

ÁBTL-3.2.1. - Bt - 909/3 /1

Visszatérve az 1954-es évhez: az év szeptemberében Rózsás maga kérte elbocsátását a Vegyianyag Nagykereskedelmi Vállalattól. Noha ő maga vállalati racionalizálást jelölt meg távozásának indokául, az minden bizonnyal inkább azzal függött össze, hogy Rózsást a rendőrség 1954 nyarán tanúként, majd 1955 februárjában gyanúsítottként hallgatta ki a Révay György rendőr főhadnagy és társai elleni bűnügyben, akik ellen zsarolás, vesztegetés, hivatali hatalommal való visszaélés vádjával folyt eljárás.⁷² Rózsás bevallotta, hogy a per két vádlottjával – gyerekkori barátaival –, Kővári Lászlóval és Preisz Zoltán rendőr főhadnaggal megzsaroltak egy körözés alatt álló csempészt. A Kővári László fogdai magatartásáról szóló ügynökjelentés szerint Preisszel „*egy régi áldetektív ügyekben jártas, de azóta tisztességes embert...* Rózsási Arturt”⁷³ vonták be Guttmann Miklós megzsarolásába, aki először húzódozott a dologtól, tekintve, hogy 20 éve nem követett el bűncselekményt, majd mégis vállalta azt. Rózsás kihallgatásakor elismerte, hogy utcán követte Guttmant, majd elkapta, s megfenyegette, hogy viszi a rendőrségre. Míg közeledtek a rendőrség épületéhez, egyre nagyobb összegeket, végül 9000 forintot és egy Schaffhausen karórát csikart ki Guttmantól, melyből 1500–1500 Ft-ot adott Kővárinak és Preisznek.⁷⁴

Gyanúsítottként tett vallomása után nem sokkal a Betörési Alosztály vezetője, Pethő Andor rendőr főhadnagy meg is tette beszervezési javaslatát, hiszen Rózsást abszolút alkalmasnak találták arra, hogy a VIII. és IX. kerületi bűnözők kedvelt találkozóhelye, a Pannónia Grill étterem (a volt Spolarich Kávéház)⁷⁵ üzletvezetője legyen. Rózsásnak ekkor amúgy sem volt állása: a Vegyianyag Gyárból kilépett, s játékszerkészítő kisiparosi engedélyért folyamodott, de azt még nem kapta meg. A Pannónia Grillt csapdaként⁷⁶ akarták felhasználni a szervek, s Rózsás Arturt nevezték meg csapdatulajdonosnak, akit viszont az egyik ott dolgozó pincér és a fellépő énekesnők némelyike ellenőrzött.

Rózsást a terveknek megfelelően, 1955. április 12-én „Rónai” fedőnéven szervezte be Pethő Andor,⁷⁷ és kinevezték a Pannónia Grill üzletvezetőjévé. Ám nem sokáig dolgozott ott: 1955. június elején jelezte a BM II/7 alosztály, hogy igényt tart munkájára.⁷⁸ Az alosztály vezetője ekkor már az a Mészáros József áv. őrnagy volt, aki az Akciócsoport és Rózsás Artur későbbi ügynöki működése szempontjából is meghatározó szerepet játszott. Mészáros – fedőnevén „Lukács” – őrnagy ekkor és később is alapvetően a nyugatnémet és osztrák emigráció elleni hírszerzés vonalán dolgozott alosztályvezetői, osztályvezető-helyettesi, majd osztályvezetői minőségben.⁷⁹ Mindvégig ő irányította a csoportot, és annak megszűnése után továbbra is kapcsolatban állt velük. Mint később látni fogjuk, nemcsak az ügynökök tartótisztje, hanem barátja és nem egy esetben valószínűleg bűntársa is volt.

A megalakuló ügynökcsoporthoz tagja volt még kezdetben egy Gyula keresztnévű személy, valamint Simon Rudolf – „Simándi” fedőnevű ügynök, akit azonban bővebben nem részletezett, gyávaságnak minősülő magatartás és dekonspiráció miatt pár hét múlva eltávolították a csoportból.⁸⁰

Felkészülés az akcióra

A csoport tagjait az államvédelmi szervek 1955 májusában kivonták a munkahelyükről: Kaiser a Telefongyárban, Pilcsik a Rákosi Mátyás Vas- és Fémművekben, Rózsás pedig a Pannónia Grillben mondott fel, hogy együttesen kezdhessék meg az operatív akcióra való felkészülésüket. Dékán István vezérőrnagy, belügyminiszter-helyettes 1955. június elején hagyta jóvá Kaiser János csoportvezetői, Rózsás Artur és Pilcsik Pál az Akciócsoportban való részvételét jelentő megbízatását, mely szerint jó megjelenésük, németnyelv-tudásuk, operatív ismereteik, gépkocsivezetői képzettségük s Kaiser helyismerete alkalmassá teszik őket arra, hogy megfelelő papírokkal illegális úton Ausztriába telepítsék, s ott operatív akcióban használják fel őket.⁸¹

Rózsás Artur „behívóparancsra” a kiképzésre
(ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1.)

BEHÍVÓPARANCS

TÉRTIVEÉNYES!

Rózsás Artur (1912. Rózsás József)

nev

10. sz. krt.

rendf. sz. az

Budapest

helység, (község, város)

XIV. kerület, n. 113. sz. h. 13.

kerület, út, utca, tér, házszám

EXPRESS

Express.

Hivatalból

díjtalanlyozva!

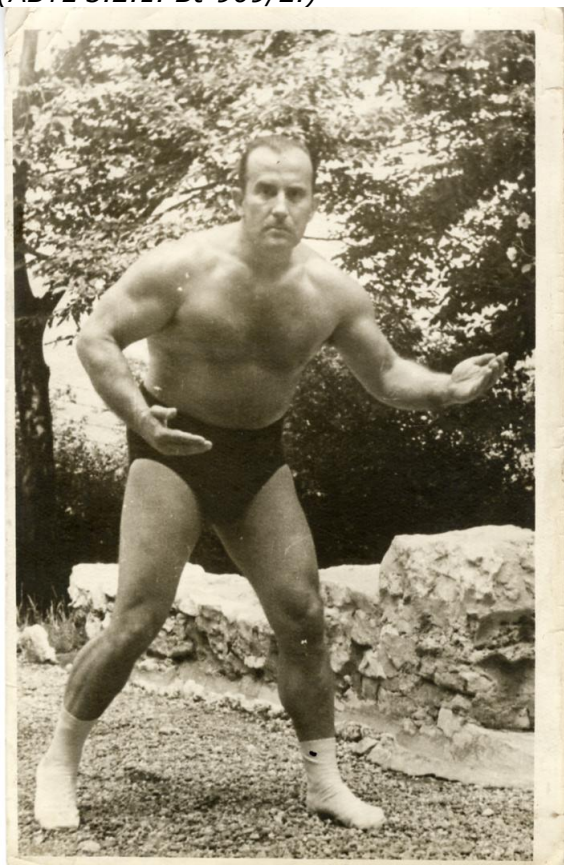
ÁBTL-3.2.1. - Bt - 909/1 / 1

BE-909/1

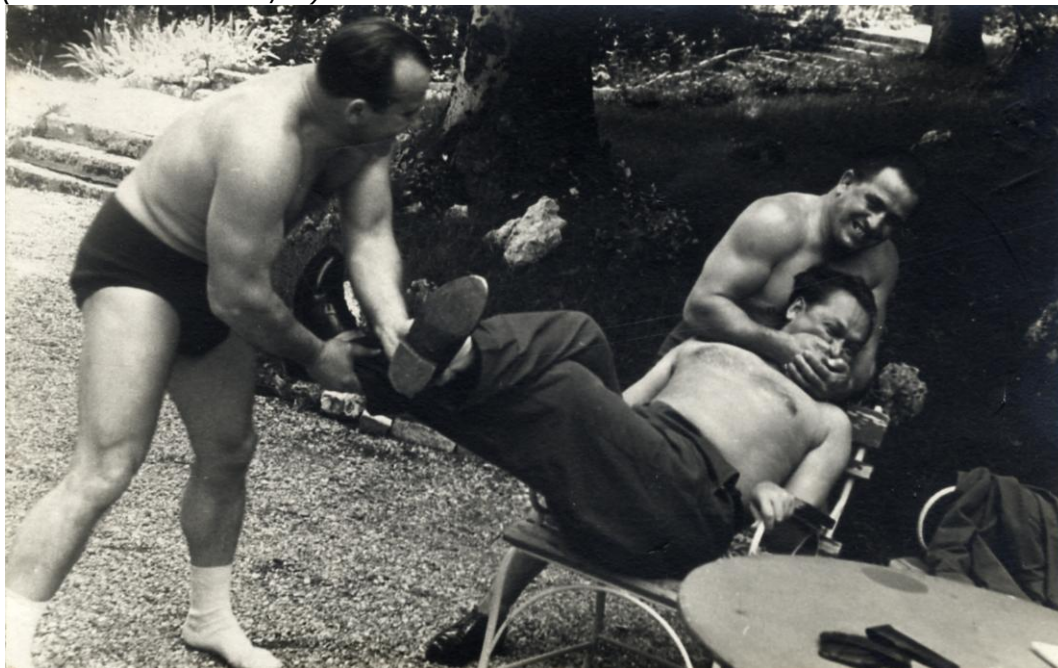
Ehhez azonban fel kellett készíteni az „Aczél–Rónai–Szirom” ügynökcsoportot, akik ennek megfelelően 1955 nyarát – elvileg – hírszerzési, operatív ismeretek elsajátításával, németnyelv-tanulással és az autóvezetés gyakorlásával töltötték Mészáros József irányításával a szervek konspirált lakásán. A tényleges kiképzésről sajnos kevés információ áll rendelkezésre, bár állítólag valóban tanulmányozták az operatív irodalmat, autóval is sokfelé jártak, s egyes operatív kifejezéseket – mint pl. akciókészség, akciópasszivitás –, amelyeket később Rózsás Artur előszeretettel használt, biztosan nem saját kútfőből merítette. Az elméletileg bentlakásos kiképzést – amelyet Rózsás konzekvensen tábornak nevezett – katonai behívóval legalizálták. Az ügynökcsoport tagjai pedig ettől kezdve kapták fizetésüket, havi 2000 Ft-ot.

A csoporttagok egymást is félig-meddig fedőnéven ismerték: Kaiser Jánosból viccesen Kaiser Franci lett, Rózsás Arturból Somogyi Jenő (Jenci), Pilcsik Pálból a már említett Palotás Pál. Rózsás ezt a nevet is használta akkor, amikor ő és Kaiser különböző tervezeteket, ún. legendákat⁸² készítettek eddigi élettörténetükről, a határon való illegális átjutásukról, „disszidálásukról”.⁸³ Kaiser három legendát is kidolgozott eddigi életútjáról, amely tartalmaz valóságos elemeket is. Az egyikben pl. Lukács Ferencként azt írja, hogy a MÉH munkatársaként dolgozott, két kitelepített nő rábízott ékszereit ellopta, s a rendőrségi eljárás elől menekült Ausztriába. Más esetben osztrák állampolgárnak írta le magát.⁸⁴ Rózsás Artur nála sokkal részletesebben és jóval több adat szerepeltetésével írt: egyik legendájában még azt is megemlítette, hogy ki volt annak az általános iskolának az igazgatója, ahová (a valóságban soha nem) járt.⁸⁵ Kettejük életrajz-tervezetei megegyeznek abban, hogy disszidálásuk okaként nem politikai, hanem köztörvényes bűncselekményeket jelöltek meg. A határon való átjutás „legendásításában” Kaiser csak a saját, Rózsás pedig hármójuk mint bűntársak átjutásának közös tervéről írt. Kaiser külön írt a Zákó körülményeinek felderítésére irányuló innsbrucki út fedezésére szolgáló legendákat is. Az egyikben ő mint egy osztrák kerékpár- és motorműhely-tulajdonos szerepelt, aki azért utazott oda, mert hallotta, hogy az éppen kivonuló katonai csapatok eladogatják a kisebb járműveiket.⁸⁶

Rózsás Artur feltehetően a „kiképzőtábor” ideje alatt
(ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2.)

Rózsás és Pilcsik, valamint egy ismeretlen személy feltehetően a „kiképzőtáborban”
(ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2.)

Ám az akció elmaradt, s ennek oka éppen a Kaiser által említettekhez kapcsolódik, vagyis Ausztria függetlenné válásához: „[A] »Huber« akciót a nemzetközi helyzetben beállott

enyhülés miatt nem tudtuk végrehajtani. Az akcióval elkéstünk” – jegyezték meg a hírszerzés vezetői.⁸⁷ Ez természetesen nem jelentette azt, hogy véglegesen letegyenek róla: ugyanitt javasolták, hogy Zákót kombinációval csalják a magyar-osztrák határ közelébe, vagy Csehszlovákiába. 1955 második felében egyébként már nem a II/7 alosztály, hanem a Mészáros József által irányított II/5 (Fasiszta emigráció ellen dolgozó hírszerző) Osztály feladatává tették vezető emigránsok önkéntes hazatérésre bírását, erőszakos hazahozatalát, széles körű kompromittálását.⁸⁸

A csoportot, dolgavégezetlen, ünnepélyesen feloszlatták. Az akció elmaradása – Pilcsiket kivéve, aki szó nélkül visszament a Rákosi Mátyás Vas- és Fémművekbe, és az ipari elhárításnál tevékenykedett tovább – kétségtelenül rossz hatással volt az ügynökökre. Kaiser pl. megjegyezte, hogy a jövőjével kapcsolatban tetszetős ígéretet hangzottak el a vezetők részéről, majd azt mondták neki, hogy menjen vissza a Telefongyárba dolgozni. Ezt ő nem fogadta el, de szerencséjére a kémelhárítás igényt tartott rá, így ott folytatta ismét pályafutását havi 2000, majd 2500 Ft fizetéssel.⁸⁹ Rózsás Arturt még rosszabbul érintette a csoport feloszlása: *„Mikor a feladatról és annak elkövetkezett sikeres végrehajtásáról beszéltünk, akkor természetesen az alapszellem a hazaszeretet és hűség volt, de az Elvtársak és az Ezredes elvtárs is kifejezést adott bizonyos anyagi elismerésnek is és még sok mindenről esett szó, amiből semmi nem valósult meg! Így elsősorban nem valósult meg maga az akció. Mint az Ezredes elvtárs és az Órnagy elvtársak is kijelentették, hogy nem a tagok hibájából vagy nem a tagok alkalmatlansága miatt!!! Vége lett a szép táborozásnak és búcsúzóul kaptunk fejenként 4.000 forintot...”⁹⁰ Rózsás a BM segítségével a Gheorghiu Dej Hajógyár⁹¹ kooperátora lett havi 1300 Ft fizetéssel, s bár mint írta, vezetői meg vannak elégedve munkájával, ő nem mondhatta ezt el a fizetéséről. Az „üresjárat” időszakában is adott azért jelentéseket néhány ismerőséről, s leírták vele azt is, hogy mit tud disszidált bűnöző ismerőseiről. Közülük némelyiket „jóindulatú, szelíd bűnöző”-nek jellemzett,⁹² másokat „nemzetközi kasszafúró”-nak⁹³ vagy éppen „erőszakos, a pénzért mindenre képes gengszter”-nek.⁹⁴*

Egy 1956 februárjában tartott II. Főosztályi értekezleten ismét tárgyaltak a hírszerzés vezetői a reakciós emigráció elleni lépésekről. Megállapították, hogy ugyan értek el eredményeket, különösen az MHBK vonalán, de *„az emigráció vonalán folytatott munkánk legkomolyabb negatívuma volt, hogy rendkívül gyenge eredményeket értünk el az emigrációs vezetők önkéntes hazatérésének vonalán [...] A legsürgősebben be kell hozni azt a lemaradást, ami az emigráns vezetők hazahozatala vonalán jelenleg is fennáll.”⁹⁵ Úgy tűnik, a szervek lassú lépésekkel próbáltak közelebb férközni az emigráns vezetőkhez. Ennek lépéseként Pilcsiket igyekeztek helyzetbe hozni, akit 1956 májusában ismét kivontak a csepeli gyárból, és a MAHART-nál helyezték el egyszerű matrózként, hogy Ausztriába kijárva használják fel olyan csempészként, akit esetleg Zákó, Ábrányi vagy más vezető emigráns személyiség is megbízhat feladatokkal.⁹⁶*

Rózsás életében egészen más események zajlottak 1956-tól. Szomszédai már 1954-ben, amikor Rózsás körülményeit vizsgálva kikérdezték őket, említették, hogy látták, amint lakására taxival hazatérve nagyobb csomagokat, bőröndöket, szőnyeget hozott, s tudni vélték azt is róla, hogy rendőr nyomozó.⁹⁷ 1956 tavaszán pedig Rózsás maga jelentette, hogy beidéztek a XIV. kerületi kapitányságra, ahol az ügyeletes hadnagy jóindulatúan figyelmeztette, ne keveredjen bele semmibe.⁹⁸ Mint kiderült, már 1955 őszétől nemcsak Rózsás adott jelentéseket, hanem a BM XIII/4. Osztályának „Nemes” és „Kovács Éva” fedőnevű ügynöke – Rózsás embercsempész ismerőseinek, a Kozma házaspárnak a szomszédja, illetve házfelügyelője – róla szolgáltatott információkat. A sűrűn adott jelentéseken az átvevő, Somogyi László áv. hadnagy bejelölte, és megszámozta azokat az adatokat, amelyek Rózsás anyagi és konspirációs helyzetéről szóltak. Ezek szerint Rózsás 10-20-30 ezer forintot hagyott esetenként megőrzésre Kozmáéknál, s a Pannónia kávéházban megismert sanzonénekesnőre, F. K.-ra rengeteg pénzt költött. „Nemes” szerint szomszédja egyszer megjegyezte: *„...az osztrák határon baj van, Artur volt ott kiküldve, mint ávós.”⁹⁹ Máskor állítása szerint Rózsás azt mondta: ő „olyan helyen dolgozik, és olyan főnöke van, aki parancsol Rákosinak. Ezután Rákosi elvtársat*

drasztikus szavakkal illette.”¹⁰⁰ Mindebből Kozmáné és „Nemes” azt a következtetést vonták le, hogy Rózsás nem ávós, mert „az ő barátai, ha észreveszik, hogy egy csibész, kirúgták volna [...] az oroszoknál van, különben ki a másik, aki parancsol Rákosinak”.¹⁰¹ Mindezeket az információkat természetesen megküldték a II. Főosztály vezetőinek is, ámde őket, úgy tűnik, ez nem zavarta, hiszen Rózsást is el akarták helyezni a MAHART-nál. Ő azonban erre egy „Nem vállalom!” kezdetű levéllel reagált, amelyben hosszan sorolta sérelmeit attól kezdve, hogy mindössze 1200 Ft-ot keres a G. Dej-gyárban, s hogy egy penészes, szoba-konyhás lakásban lakik feleségével és két gyermekével, egészen addig, hogy 1956 tavaszán másfél hónapig találkoztót sem tartottak vele: „Az elmúlt egy év alatt nem tapasztaltam azt, amit szóval felém elmondtak, hogy »ha nincs is a Belügyminiszter Úr aláírásával ellátott igazolvány a zsebemben, én az Államvédelmi Hatóság tagja vagyok.« Kérem én, miben domborodott ki ez a felém egyébként nagyon is megtisztelő kijelentés? [...] Egyszerűen elképzelhetetlen, hogy valaki a titkosszolgálat tagja legyen, bármelyik percben minden feladatra készen, minden áldozatra, életének és szabadságának kockáztatására, de amíg nem kap feladatot, addig rothadjon el a gondoktól és a problémái senkit sem érdekelnek!”¹⁰² Rózsás először (de nem utoljára) kérte, hogy „személyét ejtsék el”, mert ő így nem tud lelkesen dolgozni.

Ezt azonban kérnie sem kellett: Rózsást 1956. június 20-án letartóztatták. A nyomozás során 14 betöréses lopást bizonyítottak rá, amelyeket 1954 őszétől követett el. Lopott készpénzt, ékszereket, órákat, szőnyegeket, ballonkabátot, aktatáskát, öltönyöket, fényképezőgépeket, töltőtollat, sőt, 9000 Ft értékű békekölcsönt (ezzel nem tudott mit kezdeni, megsemmisítette), cigarettát és párttagsági könyvet is. Az ellopott ingóságokat Madách téri albérletében tárolta, amíg egy Jurek Ferenc nevére szóló és saját fényképével ellátott személyi igazolvánnyal el nem adogatta őket különböző bizományikban.¹⁰³ Az összesen 200 000 Ft értékű, 14 rendbeli lopás mellett más névre kiállított személyi igazolvány miatt okirat-hamisítással is megvádolták. Rózsást az V. kerületi Bíróság 1956. október 10-én és 12-én tartott nyilvános tárgyalásán 7 és fél év börtönbüntetésre ítélték első fokon, melyről a sajtó is beszámolt.¹⁰⁴ A bíróság súlyosbító körülménynek tekintette, hogy Rózsás így hálálta meg az 1953-as közkegyelmet, aminek alapján ő is mentesült az 1930-as években elkövetett bűncselekményei hátrányos jogkövetkezményei alól. Ezután – már 1956 októberében – a hálózatból is kizárták, azzal a megjegyzéssel, hogy a „Hubert-üggyel” kapcsolatban kapott kiképzést, s az akció operatív és politikai okok miatti elmaradt, így Rózsás különösebb operatív munkát nem végzett.¹⁰⁵

Az ügynökcsoporthoz tartozók 1956 őszén

Az 1956-os forradalom az ügynökcsoporthoz tartozók életében is meghatározó jelentőségű volt. S nem véletlen az sem, hogy Pilcsik Pál és Kaiser János M-dossziéjából jóformán csak az 1956-os tevékenységükre vonatkozó információk szerepelnek – a forradalom és szabadságharc leverése után az államvédelmi szervek minden ügynököt ellenőriztek, hogy milyen magatartást tanúsítottak 1956 őszén, s nem dekonspirálódtak-e.

Kaiser 1956. október 23-án este 8-kor „az elhárító szerv külső munkatársaként”¹⁰⁶ éppen találkozon volt a Margit-hídnál, így könnyedén odasétálhatott a Parlamenthez, s meghallgatta Nagy Imre beszédét, majd a tömeggel a Rádióhoz ment. Jelentése szerint innen késő este többször felhívta felső kapcsolatát, Turcsány alezredest,¹⁰⁷ hogy tájékoztassa az eseményekről, így pl. a piliscsabai katonák lefegyverzéséről. Hazafelé tartva az ekkor még – szerencséjére – nem a forradalom mellett álló Gábor Áron Tüzérségi Iskola hallgatói letartóztatták, majd miután Turcsány igazolta, elengedték. A következő napokban Kaiser sűrűn telefonált Turcsánynak, hogy eligazítást és fegyvert kérjen, de azt az utasítást kapta, hogy várjon, amíg valamennyire rendeződik a helyzet. Utoljára október 30-án tudott beszélni elvtársaival, ekkor jelentette, hogy „a banditák támadják a Gábor Áron iskolát”.¹⁰⁸ Október 31-től azonban hiába telefonálgatott Kaiser, már senki nem vette fel a telefont a Főosztályon. „A többi napokban [...] a városban járkáltam s kapcsolatot kerestem az elvtársakkal. Ez, jóllehet sokfelé jártam, nem

sikerült” – írta Kaiser.¹⁰⁹ Az elvtársak eltűntek, Kaisert viszont forradalmárok keresték a lakásán, s mint ávóstól, követelték fegyverét, Kaiser azonban egy alkalommal lerázta őket, másodszer kimenekült az ablakon: „...a kertben elrejtett géppisztolyommal néztem, nem bántalmazták-e a családom. Hogy nem találtak otthon, néhány perc múlva elmentek.”¹¹⁰ November 4-e után Kaiser néhány napig otthon tartózkodott, majd bement a BM-be, ahol kapcsolattartója, Turcsán alezredes Rózsa Mihály őrnagy¹¹¹ mellé osztotta be. Kaiser emlékei szerint november végén látogatta meg őt Pilcsik azzal az üzenettel, hogy „Lukács őrnagy elvtárs”, azaz Mészáros József várja jelentkezését. Kaiser a találkozón elmondta neki, hogy ő már dolgozik a kémelhárításnál.

Pilcsik Pál október 23-án éppen Jugoszlávián keresztül hajózott hazafelé a Dunán, s október 30-án érkezett Mohácsra, ahonnan nem engedték tovább őket. November 2-án egy élelmiszert szállító vöröskeresztes hajóval érkezett meg Budapestre. Jelentése szerint azonnal telefonált a BM-be, de senki nem vette fel a kagylót. Sötétedéskor mert csak hazatérni. „Családom azonnal elmondotta, hogy az ellenforradalmi banditák naponta többször fegyveresen kerestek és állandóan azt hangoztatták, hogy agyon lőnnek mind [sic!] egy veszett kutyát, ha elfognak.”¹¹² „Édesanyámat, Fiamat, első feleségemet is agyon lövéssel fenyegették a banditák, ha nem mondják meg, hogy én hol tartózkodom. Azt is mondták, hogy én Államvédelmi Elhárító és provokátor vagyok, és rengeteg ember vére tapad a kezemhez. Azt is mondták, hogy én 1955-ben nem is voltam katona, hanem Államvédelmi Táborba voltam kiképzésen és mutattak egy listát, amire állítólag fel volt tüntetve, hogy én mennyi pénzt vettem már fel a BM-től”¹¹³

Az „ellenforradalmárok”, akik Pilcsiket keresték, többek között azok voltak, akiket ő korábban az ÁVH kezére juttatott, s vagy már 1956 előtt, vagy a forradalom alatt kiszabadultak a börtönből: Jakab Bálint, Jakab István, Viza Ferenc, Kollmann Károly. Pilcsik családjával együtt azonnal illegalitásba vonult, Kőbányán élő sógoránál, Horváth Imrénél húzódott meg. Amikor elérte telefonon Mészárost, az azt mondta, hogy szükség lesz a brigádra, ezért keresse meg Kaisert, és hívja találkozóra a Vörösmarty térre, ő pedig hozza „Jenőt” (azaz Rózsás Arturt). Ez meg is történt, s a csoport 1956. november végétől ismét együtt hajtott végre feladatokat.¹¹⁴ Pilcsik felesége és fia 1956 novemberében disszidáltak – „félelmükbe és gyávaságukba”, ahogy később Pilcsik írta.¹¹⁵ Felesége Franciaországban, fia az USA-ban telepedett le.

Rózsás Artur 1956. október 23-án a Markó utcában ült: „...a fogházban nem jutottam újsághoz, és így a rendkívüli eseményekről csak szórványosan értesültem, és az ellenforradalmi eseményekről csupán a lövések zajából vettem tudomást a börtönfalak között.”¹¹⁶ Rózsásnak nem kellett már sok időt ott töltenie: idézett jelentése szerint november 4-én – más adat szerint már október 30-án¹¹⁷ – a forradalmárok szabadították ki. Ezután – mindenféle igazolvány nélkül, hiszen azokat elvették tőle a börtönben – anyósa lakásán tartózkodott, s csak november 6-án tért haza családjához Zuglóba. Ezt követően rögtön igyekezett kapcsolatot teremteni Mészáros alezredessel, de nem sikerült telefonon elérnie, így végül régi tartótisztjeihez, Pethő Andorhoz és Székely Jánoshoz fordult, akik elintézték neki, hogy kapjon személyi igazolványt s egy igazolást arról, hogy jelentkezett a szerveknél, és további intézkedésig szabadlábban lehet. Rózsás emlékezete szerint november 9–10-én Mészáros meglátogatta őt lakásán, akivel közölte, hogy „illegalitásban van és kész Népköztársaságunk védelme érdekében akár itthon, akár pedig külföldön feladatokat végrehajtani”.¹¹⁸

Ettől kezdve a Rózsásról szóló értékelő jelentések állandó eleme lett hűsége bizonyítékaként az, hogy bár 1956 őszén nagyon könnyen alkalma lett volna disszidálni, mégsem tette. Amint láthattuk, az ügynökcsoport két másik tagjában, Pilcsikben és Kaiserben sem kellett a szerveknek csalódnuk. Ők viszont megélhették azt, ami az ávósok 1956. decemberi, felülvizsgálatukkor készített jelentéseiben is megjelenik: a politikai vezetés elmenekült, és magukra hagyta őket.¹¹⁹ Az ügynökcsoport tagjait pedig az ávósok hagyták magukra – mindhármuk jelentésében meghatározó elem, hogy nem tudták a kapcsolatot felvenni az elvtársakkal. Ez természetesen részben öngazolás is

lehetett mind az ügynökök, mind a hivatásos alkalmazottak részéről (hogy ők mindent megtettek, helytálltak), de komoly félelmet is jelenthetett számukra, hogy egyszerre eltűnt az erő, ami mögöttük állt.

1956 őszén az államvédelmi szervezet teljesen szétesett. A szovjet csapatokkal visszatérő államvédelmi beosztottak tulajdonképpen központi irányítás nélkül, spontán kezdték meg a politikai rendőrség újjászervezését.¹²⁰ A forradalmárok kézre kerítésében mindenkire szükségük volt, így a szintén teljesen megszűnt hírszerzés beosztottai is sok esetben a BRFK-hoz, illetve kerületi kapitányságokhoz kerültek, s részt vettek őrizetbe vételekben és vizsgálati munkában is.¹²¹

Hogy az ügynökcsoport tagjai mit csináltak a forradalom leverését követő hónapokban, arról Pilcsik Pál 1960-ban írt feljegyzésében olvashatunk részleteket. Eszerint 1956. november közepétől a brigád rendszeresen összejárt, ő sógorával, Horváth Imrével gyakran meglátogatta Kaisert. November végén Mészáros utasította őket, hogy jelentkezzenek a II. kerületi rendőrkapitányságon és két fegyverrel együtt menjenek a Pasaréti útra, s rakjanak ki onnan egy jogtalanul beköltözött embert. *„Ezután pár hét múlva a 3 tagú brigád állandóan minden nap itt tartózkodott reggel 9-től 14-ig és itt foglalkoztunk parancs szerint német nyelvtanulás, operatív könyvek olvasása, operatív feladatoknak a kidolgozása és végrehajtása, és gépkocsivezetés a BB 421 számú Pobeda szgk-n [sic!].”*¹²² Az idézetből úgy tűnik, mintha mi sem történt volna, s a csoport ott folytatta tovább, ahol a forradalom előtt abbahagyta. Pilcsik megjegyzése szerint ezenkívül utasítást kaptak a BM-hez kivándorló útlevelért folyamodó személyek lakásának megtekintésére s megjelölésükre, hogy reprezentatívak-e vagy sem...¹²³

Az ügynökök továbbra is nemcsak együtt, hanem külön-külön is működtek: Pilcsik több jelentést adott egy Halmai Sándor nevű személyről és arról a Kollmann Károlyról is, akit egyszer már börtönbe, testvérét pedig bitófára juttatta,¹²⁴ Rózsás pedig továbbra is adott információkat különböző ismerőseiről – bár jelentései végén sűrűn kitért arra, hogy esetleges letartóztatásuk esetén vigyázzanak, hogy ő ne dekonspirálódjon.¹²⁵ Kaisernek három jelentése maradt fenn 1957-ből, amelyeket, utasításra, egy-egy adott személyről írt.¹²⁶

1957 februárjában Kaisert a kémelhárítás ismét állásba helyezte: a Duna Bizottság¹²⁷ telefonközpontosa és portása lett havi 1600 Ft-os fizetésért, amelyet a szervek még 1100 Ft-tal egészítettek ki. Pilcsik változatlanul a MAHART-nál volt matróz, egészen 1957 áprilisáig, amikor a vállalat megelégedte sok távollétét – hiszen, mint írták, a legtöbb időt szabadsággal, szabadnappal, fizetés nélküli szabadsággal, betegállománnyal és igazolatlan hiánnyal töltötte. Ezenkívül nem volt hajlandó olyan hajóba beszállni, ami az AI-Dunára ment, mondván, a felsőbb hatóságok őt csak felfelé engedik hajózni.¹²⁸

Rózsás ezen idő alatt hivatalosan nem dolgozott: a hírszerzés büntetésmegszakítást biztosított számára. Vagy, ahogy a Budapesti Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság fogalmazott, kézre kerüléséig felfüggesztették a büntetőeljárást, minthogy *„a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik”*.¹²⁹ Körözését operatív érdekből nem vonták vissza.¹³⁰ Rózsás később meg is jegyezte: *„...az ellenforradalom után a munkámat erősen korlátozta az, hogy a körözésem miatt a mozgási területem erősen korlátozva volt...”*¹³¹

Az 1956-os forradalomban a hírszerzés tevékenysége teljesen megszűnt. A szerv iratainak jó része megsemmisült. Amint már volt szó róla, ekkor semmisítették meg pl. Kaiser és Pilcsik dossziéinak egy részét is. Az iratok másik része – így vélhetően a Pilcsik működését bizonyító dokumentumok – forradalmárok kezére került. Az újjáalakuló szervezet beosztottai megkezdték a hírszerzés irattárának ellenőrzését s az ügynökség felülvizsgálatát is.¹³² Az ügynökcsoport működtetésében a szervezet, úgy tűnik, egyáltalán nem zavarta az a tény, hogy mindhármuk teljesen nyilvánvalóan dekonspirálódott, s az ellenőrzésük során további foglalkoztatásukat javasolták.¹³³

A politikai rendőrség újjászerveződéseként – különféle átmeneti megoldások után – a Belügyminisztériumon belül felállították a II., Politikai Nyomozó Főosztályt. Ezen belül a III. – később II/3. – Osztály foglalkozott a hírszerzéssel, s az osztály irányítását Móró Istvánra bízta.¹³⁴ Az ügynökcsoport irányítóját, Mészáros Józsefet 1957 júniusában nevezték ki hivatalosan a hírszerzés nyugatnémet–osztrák alosztálya (4. alosztály), majd 1958 januárjától a II/3-5. (Emigrációs alosztály) vezetőjének.

Akcióban az Akciócsoport

Közismert, hogy a forradalom leverése után alig egy hónappal a Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottsága (MSZMP IKB) meghatározta az „ellenforradalom” négy fő okát, melyek egyike a „nemzetközi imperializmus” volt.¹³⁵ A határozat megszabta az állambiztonsági szervek munkáját is, így a hírszerzés egyik fő feladata továbbra is az „imperialistákkal” szövetséges magyar „reakciós”, „fasiszta” emigráció ellenőrzése, bomlasztása volt, különös tekintettel az MHBK-ra, amelyet a legveszélyesebbnek tartottak az emigráns szervezetek közül. Ennek megfelelően ismét elővették Zákó hazahozatalának tervét, amelynek végrehajtására ismét az Akciócsoportot rendelték. Kaisert a kémelhárítással egyeztetve újra kivonták a munkahelyéről, ezúttal a Duna Bizottságtól, Pilcsiket pedig a Csepeli Vasműből. Rózsás félig illegális volt, büntetés-megszakítással, de körözés alatt állt, állás nélkül.

1957 áprilisában végül Rózsás egyedül ment ki Ausztriába Zákó körülményeinek megfigyelésére.¹³⁶ „Aczél” neve „Rónaié” mellett csak egy olyan dokumentumon tűnik fel, amely a Rózsás útja utáni javaslatokat tartalmazza.¹³⁷ Ezenkívül csak elszórtan találunk információkat arról, hogy a csoport többi tagja miképpen járult hozzá a feladat végrehajtásához. Pilcsik ezenkívül egyetlen esetet említett, ami az ügynökcsoport működésével kapcsolatos. Feljegyzése szerint 1957 nyarán Mészáros őrnagy és a brigád 4 napos határ menti szemlét tartott Sopronban és Szentgotthárdon.¹³⁸ Ez már egy másik tervezett akció lebonyolításával lehetett kapcsolatos. 1957 júniusában a BM II. Főosztály IV. Osztálya átadta a hírszerzésnek „Relly”, azaz Ábrányi Aurél ügyét, mondván, hogy ők szélesebb lehetőségekkel rendelkeznek.¹³⁹ Móró István, a hírszerzés osztályvezetője pedig javaslatot terjesztett fel Biszku Béla belügyminiszternek,¹⁴⁰ hogy engedélyezze Ábrányi „Magyarországról származó kém-anyagainak operatív megszerzését”, ha már erőszakos hazahozatala – Ábrányi osztrák állampolgársága miatt – nem oldható meg, mert külpolitikailag hátrányos lenne az ország számára. Biszku megadta az engedélyt, és már másnap, június 25-én újabb javaslat született „Aczél”, „Rónai” és „Szirom” illegális Ausztriába küldéséről. Innentől kezdve azonban semmi nyoma annak, hogy az ügynökcsoport tagjai egyáltalán kimentek-e 1957 nyarán.

1957 szeptemberében aztán a hírszerzés újabb javaslatot fogalmazott meg Ábrányival kapcsolatban, ezúttal „*ellenséges tevékenysége lehetőség szerinti megszakítására*”.¹⁴¹ Ábrányi igen finoman megfogalmazott hazarablásának terve szerint az akciót az ügynökcsoport az Ábrányival már régebb óta kapcsolatban álló „Szőke” fedőnevű ügynök (Szabó István hajóskapitány) segítségével hajtotta volna végre. A háromlépcsős operatív terv szerint Rózsást haladéktalanul behelyeznék a MAHART-hoz azzal, hogy régebben magasabb munkakörökben dolgozott, de erkölcsi botlásai révén elbocsátották, és összeköttetései révén helyezkedett el külföldre közlekedő hajón matrózként, mellékes jövedelem reményében. Őt ajánlaná be „Szőke” Ábrányinak, mint valutáért híreket szerző és csempészettel is foglalkozó hajóst. „Szőkének” ennyi lett volna a szerepe. Ezután Rózsás feladata a célszemély bizalmának teljes elnyerése lett volna, amely során Ábrányi biztosan elvitte volna Rózsást szórakozni is – ezt tudták „Szőkétől”. A terv szerint egy ilyen alkalommal, hazafelé tartva Rózsás rosszulletet tettetne, s ekkor csapna le Pilcsik és Kaiser Ábrányira, akit, miután leütöttek és ájult állapotában kloroformmal átítatott maszkkal is elkábítottak, vagy ahogy a javaslatban megfogalmazták, „»Lovag« birtokbavétele után”¹⁴² a határra hozták volna. Rózsás hasonló tartalmú javaslatot fogalmazott meg.¹⁴³

A „kiemelési akciók” azonban ismét elmaradtak. Ennek konkrét okaira általában nem adnak választ az iratok, hiszen maguknak az akcióknak a tervét is nagyon bizalmasan kezelték: a Zákó és Ábrányi erőszakos hazahozatalával kapcsolatos operatív intézkedéseket pl. konspirációs okokból nem az ügynökök dossziéiban, hanem Zákó személyi dossziéjában, illetve Ábrányi beszerzési dossziéjában helyezték el.¹⁴⁴

Ábrányi esetében talán „Szőke” egyik jelentésétől bizonytalanodtak el.¹⁴⁵ A hajóskapitány saját szerepét is bizonytalannak ítélte meg, hiszen, mint írta, eléggé elterjedt róla, hogy „a Belügy Minisztérium [sic!] dolgozója [...] és ezt az ellenforradalom idején néhány kiszökött, én általam börtönbe juttatott személy is híresztelte”.¹⁴⁶ Ezért aztán lehetségesnek tartotta, hogy Ábrányi – bár nem mutatja, hogy kételkedne benne – gyanúsnak találja egy általa bemutatott személyt. Az illetőnek, hogy Ábrányi igényeinek megfeleljen, „Szőke” szerint magasnak, erősnek, világos szeműnek kellene lennie, hogy bizalmat sugározzon. Amellett igen éles eszűnek, irodalomban, zenében és a latin nyelvben jártasnak, egyszóval hagyományos polgári műveltséggel kell rendelkeznie, s az sem árt, ha tud teniszezni is. Ennek a leírásnak az Akciócsoport tagjai nemigen tudtak megfelelni.

Ha a hírszerző szervek vezetői később említést is tettek az elmaradt akciókról, általában csak homályosan fogalmaztak és a „nem megfelelő operatív és politikai helyzetre”, az Ausztriával való jó kapcsolatokra hivatkoztak. Rózsás felderítő útjával nagyon elégedettek voltak vezetői: „...e megbízatását rendkívüli leleményességgel és odaadással végezte el” – állapította meg később Mészáros.¹⁴⁷ Visszatérése után csoportfőnöki dicséretet is kapott.¹⁴⁸ Az Akciócsoportot végül 1958 januárjában hivatalosan feloszlatták.

¹ Unger Gabriella: Az ügynök hét élete. Kaiser János és a külső csoport, I. rész. *Betekintő*, 2015/1. sz. http://www.betekinto.hu/2015_1_unger (utolsó letöltés: 2015. május 20.).

² Tóth, 2011.

³ Életrajzát lásd *uo.*

⁴ Gyarmati–Palasik, 2013: 200–202.

⁵ ÁBTL 1.5. 90-2263/1954. A Hírszerző Osztály átszervezés óta végzett munkája és jelenlegi helyzete, 1954. június 18.

⁶ Lásd erről Palasik, 2014.

⁷ ÁBTL 1.5. 90-80/1955. 1954 elején a Központban 54, a rezidentúrákon 15 (más forrás szerint 17) fő dolgozott. Az év végére a szám jelentősen növekedett: 96-an dolgoztak Budapesten és 19-en külföldi rezidentúrákon. Lásd Jelentés a Belügyminisztérium II-es osztály 1954. évi munkájáról, jelenlegi helyzetéről és az 1955. évi feladatairól, BM II. Osztály, 1955. január 10.

⁸ ÁBTL 1.5. 90-2237/1954. A BM hírszerző osztályának (II. Osztály) szervezeti felépítése és feladatai, 1954. június 17.

⁹ Életrajzát lásd Gyarmati–Palasik, 2013: 245–246.

¹⁰ Életrajzát lásd *uo.* 335–336.

¹¹ ÁBTL 1.5. 90-80/1955. Jelentés a Belügyminisztérium II. Osztálya 1954 évi munkájáról, jelenlegi helyzetéről és az 1955. évi feladatairól, 1955. január 10.

¹² ÁBTL 1.5. III. tétel-sz. n. 44. Osztályvezetői értekezlet, II/3. Osztály, 1956. február 6.

¹³ Életrajzát lásd: Soós, 2010.

¹⁴ ÁBTL 1.5. 90-444/55. A Belügyminisztérium II. Osztályának, külföldi rezidentúráinak jelentősebb ügynökei és folyamatban lévő ügyei. Az osztály lehetőségei és az ezzel kapcsolatban szükséges intézkedések. BM II. Osztály, 1955.

¹⁵ Az emberrablás nem volt egyedi eset: lásd: Sz. Kovács, 2013b.

¹⁶ ÁBTL 1.5. 90-2263/1954. A Hírszerző Osztály átszervezés óta végzett munkája és jelenlegi helyzete, 1954. június 18.

¹⁷ 1954-ben a hírszerző osztály központi állományában 54 fő dolgozott, melyből 24 fő 8 elemet végzett, 13 fő 4 év középiskolát, 7 érettségizett és 10 fő rendelkezett egyetemi diplomával. A rezidentúrákon ekkor dolgozó 17 fő operatív munkatársból 9 fő végzett 8 általánost, 6 középiskolát és csak 1-1 érettségizett, illetve szerzett diplomát. ÁBTL 1.5. 90-80/1955. Jelentés a Belügyminisztérium II. Osztálya 1954 évi munkájáról, jelenlegi helyzetéről és az 1955. évi feladatairól, 1955. január 10.

¹⁸ Uo.

¹⁹ ÁBTL 3.2.6. 8-005/I 171–180.; Sz. Kovács, 2013a.

²⁰ ÁBTL 3.2.6. 8-005/i. 6.

²¹ ÁBTL 1.5. III. tétel-sz. n. 44. Osztályvezetői értekezlet, II/3. Osztály, 1956. február 6.

²² ÁBTL 1.5. 90-2269/1954. A hírszerző osztály munkájának megjavításával és fejlesztésével kapcsolatos intézkedések terve, 1954. július 18.

²³ 1955 tavaszán 110 fő dolgozott a hírszerzésnél. Lásd: Tóth, 2011.

²⁴ ÁBTL 1.5. 90-1188/1955. Javaslat a Belügyminisztérium II. Osztálya belföldi és külföldi státuszára, 1955. május 13.

²⁵ Az 1955. március 7–12. között tartott moszkvai állambiztonsági értekezleten leosztották a feladatokat az egyes szocialista országok állambiztonsági szervei között. A magyar hírszerzésnek ezt követően kiemelt figyelmet kellett fordítania Nyugat-Németország, USA, Anglia, Franciaország, Ausztria és Jugoszlávia állami, politikai-gazdasági objektumaiba való beépülésre és a Vatikánra.

²⁶ ÁBTL 1.11.12. Magyar-Szovjet kapcsolatok (1955) 1958-1962 – 1959. 01.08. 99-650/55 9 A Moszkvában 1955-ben megtartott értekezletről jelentés. Idézi Soós, 2010.

²⁷ ÁBTL 1.5. 90-80/1955. Jelentés a Belügyminisztérium II. Osztálya 1954 évi munkájáról, jelenlegi helyzetéről és az 1955. évi tapasztalatairól, 1955. január 10.

²⁸ Zákó András másik fedőneve volt a „Huber”. ÁBTL 1.5. 90-1268/1955. Határozat a hírszerző munka megerősítésére, a BM hírszerző osztálya munkájának megjavítására, 1955. május 15.

²⁹ 1955. május 15-én állapodott meg a Szovjetunió, az USA, Nagy-Britannia, Franciaország és Ausztria az ország semlegességéről, melyet az osztrák parlament 1955. október 26-án hirdetett ki.

³⁰ 1955 decemberében a BM-ben három főcsoportfőnökséget létrehozva különválasztották a feladatokat, így jött létre az államvédelmi (I. Főcsoportfőnökség), a rendőri (II. Főcsoportfőnökség), valamint a karhatalmi és határőrségi (III. Főcsoportfőnökség). Az I. Főcsoportfőnökség vezetője Hárs István av. ezredes lett, a II. Főosztály élére Rajnai Sándor alezredes neveztek ki. Lásd: Tóth, 2011.

³¹ ÁBTL 3.2.6. OL-8-005/9. 20–22. A futárutasításokra konspirációs célból általában nem írták rá, hogy mely osztály küldi azt, s ugyanilyen célból a legtöbb esetben Palotás Péter fedőnéven írták alá.

³² ÁBTL 3.2.1. Bt-613 106/1.

³³ Kaiser János önéletrajza, uo. 125–134.

³⁴ Kaiser János környezettanulmánya, 1954. december 10., uo. 139–140.

³⁵ Uo. 103–105.

³⁶ Uo. 99–102.

³⁷ Ma Csili Művelődési Ház, itt edzettek akkoriban az Erzsébeti Spartacus Munkás Testedző Kör (ESMTK) birkózói.

³⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 38–39.

³⁹ A Káli családban akkoriban négy fiú (László, Szilárd, Béla és Nándor) is birkózó volt; némely esetben nem egyértelmű, hogy melyikükről van szó.

⁴⁰ Más források szerint rendőrnnyomozó főhadnagy volt. Lásd: ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 32.

⁴¹ A pernek sajnos nem találtam nyomát, nem egyértelmű, hogy 1946-ban (ahogy Pilcsik írja) vagy 1948-ban (ahogy a róla szóló összefoglaló jelentések tartalmazzák) folyt. Egy 1961-es feljegyzés szerint (Jelentés, 1961. november 18. BM II/3-b alosztály, ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2 135–136.) 1947. május 24-ig tartott hivatalosan Pilcsik BM-szolgálat; lehetséges, hogy elítélésekor bocsátották el.

⁴² Más forrás szerint büntetését egyáltalán nem töltötte le, mert még azelőtt Ausztriába szökött, hazajövelekor pedig elengedték büntetését. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 35–36.

⁴³ ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2., ÁBTL 3.2.3. Mt-406/2. Az első köteteket 1956. október 30-a körül, a BM központi objektuma elhagyásakor Vadnai Barnabás rendőrnnyomozó százados semmisítette meg. Határozat „Aczél” fedőnevű ügynök ügyében, Politikai Nyomozó Főosztály III/1. alosztály, 1957. november 6. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 42.

⁴⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 78–82.

⁴⁵ ÁBTL 3.1.9. V-146047. 93–94.

⁴⁶ Pilcsik többször is a Palotás Pál nevet használta. Lásd: V-77081. 16–18. Szentgyörgyi ekkor viszonylag olcsón megúszta: 1948-ban internálták, 1949 decemberében rendőrhatalmági felügyelet alá helyezték.

⁴⁷ Lócsei, aki a vád szerint 1946-tól csempészett szovjet katonai egyenruhában többek között teherautókat, 1948 októberében a Buda-déli, majd a kistarcsai internálótáborba került, 1950 októberében pedig Recskre. Ő volt a vezetője annak a nyolcfős csoportnak, akik 1951. május 20-án megszöktek a recski munkatáborból. 1951. június 19-én fogták el. A Budapesti Hadbíróóság 1952. szeptember 16-án hűtlenség, tiltott határátlépés és fogolyszökés vádjával nyolc év börtönbüntetésre ítélte. Lásd: ÁBTL 3.1.9. V-101916. 1956-ban elhagyta az országot, de még 1970-ig megfigyelés alatt tartották az állambiztonsági szervek. Lásd az ÁBTL 3.1.5. O-13756 sz. dossziét.

⁴⁸ 3.2.1. Bt-28/2. 78. Gyárfást nem tudtam beazonosítani.

⁴⁹ Uo. 79.

⁵⁰ Nyugdíjának ügyintézésakor, 1961-ben viszont 1947. november 4-ét jelölték meg ügynöki tevékenységének kezdetéül. BM II/3-b alosztály, Jelentés, 1961. november 18. 3.2.1. Bt-28/2. 135–136.

⁵¹ Viza Ferenc gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, V-77025. 4–7.

⁵² ÁBTL 3.1.9. V-76011. Jakab és társai 1948. december 23-i internálási véghatározattal először Kistarcsára, majd Recskre kerültek. 1953-ban szabadultak.

⁵³ Gábor őrnagyot nem sikerült beazonosítanom.

⁵⁴ Tóth József vallomásában említette, hogy 1948 júliusában, a pesterzsébeti Drasche (Gubacsi)-téglagyári tónál várta Pilcsik Kollmant, hogy vigye őt ki Ausztriába.

⁵⁵ Lásd: 3.1.9. V-10220 sz. dosszié.

⁵⁶ BFL XXV 4. a.-2303-1952. és 3.2.1. Bt-28/2. 36.

⁵⁷ Lásd: uo. 37.

⁵⁸ „Aczél” fn. ügynök minősítése, 1961. február 13. BM II/3-b alosztály, uo. 98.

⁵⁹ ÁBTL 2.8.1. 14239. Az eredetileg molnárszegéd Böröcz István korábban a fonyódi járási pártbizottság munkatársa, majd az ÁVH Somogy megyei Osztályának beosztottja volt. 1954 augusztusától dolgozott a BM II. Osztályán, s 1955 augusztusában kérelmére visszahelyezték Kaposvárra.

⁶⁰ ÁBTL 2.8.1. 4541. Póta János 1945-től 1947-ig a budapesti Politikai Rendőrségen, majd 1947-től 1949-ig Pécsen szolgált. 1949-ben került ismét a fővárosba, és a Belsőreakció-elhárítás (IV. Osztály) csoportvezetője, alosztályvezetője, osztályvezető-helyettese, osztályvezetője volt.

⁶¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1-5., ÁBTL 3.2.3. Mt-765/1-4. Az M-755 sz. dossziét („Rózsa Imre), amelyet 1957-ben zárt le a II/6. Osztály, valamint az 1960-ban, a II/2. Osztály által lezárt M-8151 sz. dossziét („Rózsa Imre”) megsemmisítették.

⁶² Életútját röviden ismerteti Soós, 2010.

⁶³ Rózsás Artur önéletrajza, 1955. május 26., ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 34–35.

⁶⁴ Az 1950-es években sokszor a „vagabund”, „vagabund-sorstársak” a Rózsásról szóló összefoglaló állandó kifejezései voltak. Az 1960-as évektől változott meg a szervek nyelvhasználata is, amivel leírták Rózsás múltját.

⁶⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 14. és 43.

⁶⁶ Székely korábban betörési csoportvezető, 1954-től a BM Budapesti Főosztálya Bűnüldözési és Körözési Osztályának vezetője volt. 1956-ban a BRFK Forradalmi Bizottságának vezetője, Kopácsi Sándor közvetlen munkatársa. Állásából elbocsátották, 1957. március 6-án előzetes letartóztatásba helyezték. Az ellene a Magyar Népköztársaság ellen irányuló szervezkedésben való részvétel miatt indított nyomozást 1957. szeptember 9-én lezárták, s bűncselekmény hiányában szabadon bocsátották. Lásd: ÁBTL 3.1.9. V-150007/3.

⁶⁷ Székely János jelentése Rózsás Arturról, BM Budapesti Főosztály Bűnüldözési és Körözési Osztály, 1955. május 27. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 36–36/1.

⁶⁸ Beszervezési javaslat, BM Budapesti Főosztály Bűnüldözési és Körözési Osztály Betörési Alosztály, 1955. március 15. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 26–27.

⁶⁹ Uo. 27/1.

⁷⁰ Például: Összefoglaló jelentés, BM III/I-3-d alosztály, 1963. március 14. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/4. 47–51.

⁷¹ Rajnár István jelentése Rózsás Arturról, BRFK II/I-2. Osztály, 1963. május 2. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/4. 43–44.

⁷² Lásd: ÁBTL 3.1.9. V-127373/-23. A perben 15 rendőr nyomozó tiszt, három tiszthelyettes és 16 polgári személy ellen folyt eljárás. A Budapesti Hadbíróóság Révait 15, Kóvárit 10, Preisz Zoltánt 8 év börtönbüntetésre ítélte.

⁷³ ÁBTL 3.1.9. V-127373/5. 198.

⁷⁴ Uo. 328–330.

⁷⁵ József körút 37–39. (József körút – Kis Salétrom utca sarok.)

⁷⁶ Az *Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár* szerint a csapda „operatív módszer a konspirált ellenséges tevékenység bizonyítására vagy a tettenérés elérésére. A bizalmas nyomozás alatt álló személynek kombinációval olyan lehetőséget kínálunk fel, amely terveinek megfelel.” ÁBTL 4.1. A-3036. 35.

⁷⁷ Pethő Andor rendőr századost 1957 elején a rendőrség állományából elbocsátották, mert öccse katonaként részt vett a forradalomban. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2. 89.

⁷⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 17–19.

⁷⁹ Életrajzát lásd a Történeti Levéltár honlapján: <https://www.abtl.hu/archontologia/f?p=108:1:4128310724767433> (utolsó letöltés: 2015. május 21.).

⁸⁰ Simon Rudolf kivonása után továbbra is értékes munkát végzett az államvédelmi szervek számára. Még a forradalom előtt megváltoztatta nevét, és elköltözött, majd 1956. november 3-án elhagyta az országot, és Svájcban telepedett le. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2. 90–91.

⁸¹ Jelentés, Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma, 1955. június 2. ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 166–167. (Kaiser megbízatása); Jelentés, Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma, 1955. június 3. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 44–45. (Rózsás megbízatása). Pilcsikét nem helyezték el dossziéjában.

- ⁸² Az Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár szerint a legenda „*hihető és ellenőrizhető magyarázat egy operatív intézkedés vagy kombináció legalizálására. A valóság elemeire épül, és szükség szerint dokumentálható. Dekonspiráció esetén is ragaszkodni kell [hozzá].*” ÁBTL 4.1. A-3036. 120.
- ⁸³ Pilcsik dossziéjában nincs ilyen típusú irat, a valószínűbb az, hogy nem azért, mert nem csatolták hozzá, hanem azért, mert nem is írt ilyesmit, lévén nem volt a szavak embere...
- ⁸⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 152–163.
- ⁸⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 46. Rózsás tervezetei: uo. 46–53.
- ⁸⁶ Uo. 144–145.
- ⁸⁷ ÁBTL 1.5. 90-2946/1955. A BM II. Főosztálya és külföldi rezidentúrái munkája 1955. január 1-től november 15-ig terjedő időszakban, a főbb kapitalista országok ellen, 1955. november 15.
- ⁸⁸ ÁBTL 1.5. 90-2679/1955. A Belügyminisztérium Hírszerző Főosztályának (II. Főoszt.) szervezeti felépítése és feladatai. 1955.
- ⁸⁹ Kaiser János kérelme, 1958. január 18., ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 170.
- ⁹⁰ Rózsás Artur feljegyzése, 1956. május 18. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 76–79.
- ⁹¹ 1950-ig Ganz Hajógyár (Óbudai Hajógyár).
- ⁹² ÁBTL 3.2.3. Mt-765/1. 33.
- ⁹³ Uo. 41.
- ⁹⁴ Uo. 34.
- ⁹⁵ ÁBTL 1.5. III. tétel sz. n. BM II. Főosztály 1956. február 6-i osztályvezetői értekezlet.
- ⁹⁶ Határozat „Aczél” ügyében, Politikai Nyomozó Főosztály III/1. alosztály, 1957. november 6. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 40–41.
- ⁹⁷ Rózsás Artur környezettanulmánya, BM ORK V/2. Osztály, 1954. január 20., ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 15/1.
- ⁹⁸ Rónai jelentése, 1956. március, ÁBTL 3.2.3. Mt-765/1. 37.
- ⁹⁹ Feljegyzés, Belügyminisztérium XIII/4. Osztály, 1956. április 23., ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 67–74.
- ¹⁰⁰ Feljegyzés, Belügyminisztérium XIII/4. Osztály, 1956. március 10. Uo. 56–57.
- ¹⁰¹ Uo. 73.
- ¹⁰² Uo. 76–79.
- ¹⁰³ Határozat a nyomozás befejezéséről, BM Budapesti Főosztály Bűnüldözési Alosztály, 1956. augusztus 7. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 87–108.
- ¹⁰⁴ BFL XXV.4. a. 1417-1956.
- ¹⁰⁵ Kizárási javaslat, BM II/5. Osztály, 1956. szeptember 25., ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 110.
- ¹⁰⁶ Kaiser János jelentése, Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma Politikai Főcsoport, 1957. november 12. ÁBTL 3.2.3. Mt-488/2. 33–34.
- ¹⁰⁷ ÁBTL 2.8.1. 5908. Turcsán (Turcsány) József 1955-ben a Belügyminisztérium I. Főosztály (kémelhárítás) osztályvezetője volt.
- ¹⁰⁸ ÁBTL 3.2.3. Mt-488/2. 33–34. Miután a kórházak megteltek, ideiglenesen szovjet sebesülteket helyeztek el többek között a Gábor Áron Tűzértishti Iskolában, mert az rendelkezett fegyveres őrséggel. Lásd: Kocsis, 2012.
- ¹⁰⁹ ÁBTL 3.2.3. Mt-488/2. 33–34.
- ¹¹⁰ Uo.
- ¹¹¹ ÁBTL 2.8.1. 4754. Az 1949-ig Szegeden, majd azt követően Budapesten a kémelhárításnál dolgozó Rózsa Mihály 1956. október 23-ig a BM I/2. Osztály osztályvezető-helyettese, egyben az I/2-d alosztály vezetője volt. Állítása szerint részt vett a fegyveres harcokban.
- ¹¹² Pilcsik Pál jelentése, 1957. november 12., ÁBTL 3.2.3. Mt-406/2. 40.
- ¹¹³ Pilcsik Pál jelentése, 1960. január 30., ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 80–82.
- ¹¹⁴ Találkozó „Aczél” fedőnevű ügynökkel. Jelentés, BM II/3-b. alosztály, 1960. február 18. ÁBTL 3.2.3. Mt-406/2. 41–44.
- ¹¹⁵ Pilcsik Pál önéletrajza, 1963. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 175.
- ¹¹⁶ Rózsás Artur jelentése, 1957. november 12., ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 112.
- ¹¹⁷ Határozat „Rónai” ügyében, BM Politikai Nyomozó Főosztály III/1. alosztály, 1957. november 6. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 113.
- ¹¹⁸ Uo.
- ¹¹⁹ Lásd erről Takács, 2013: 44–45.
- ¹²⁰ Lásd erről Baráth, 2008.
- ¹²¹ Lásd: Tóth, 2011.
- ¹²² Pilcsik Pál kézzel írott jelentése, 1960. január 30., ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 80–82.
- ¹²³ Uo.
- ¹²⁴ Jelentés, BM II/3-b. alosztály, 1960. február 18., ÁBTL 3.2.3. Mt-406/2. 41–44. Kollmann Károly nem disszidált, 1957. november 22-én büntetése hátralevő részét elengedték. Lásd az ÁBTL 3.1.5. O-9697/8. sz. dossziét.

- ¹²⁵ ÁBTL 3.2.3. Mt-765/1. 40.–67.
- ¹²⁶ ÁBTL 3.2.3. Mt-488/2. 29–32.
- ¹²⁷ A budapesti székhelyű szervezet a Duna-menti államok hajózási kérdéseinek rendezését, egységesítését volt hivatott szolgálni. Az *Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár* szerint a szervezet lehetőségei alkalmasak arra, hogy kielégítsék az ellenséges hírigényt. Arról már nem szóltak, hogy ez fordítva is igaz. ÁBTL 4.1. A-3036. 44.
- ¹²⁸ ÁBTL 3.2.3. Bt-28/2. 41.
- ¹²⁹ BFL XXV.4. a.-1417-1956.
- ¹³⁰ Jelentés, BM II/3. Osztály, 1957. október 11., Bt-909/1. 119.
- ¹³¹ Rózsás Artur jelentése, Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma Felderítő Osztály, 1958. március 15., ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2. 43–44.
- ¹³² ÁBTL 1.6. IV/1. sz. n. A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma Hírszerzőszerve, BM II/3., 1960.
- ¹³³ Határozat „Aczél” fedőnevű ügynök ügyében, Politikai Nyomozó Főosztály. III/1. alosztály, 1957. november 6., ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 42. Határozat „Szirom” fedőnevű ügynök ügyében, Politikai Nyomozó Főosztály. III/1. alosztály, 1957. november 7. ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 168. Határozat „Rónai” ügyében, Politikai Nyomozó Főosztály. III/1. alosztály, 1957. november 6. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/1. 113.
- ¹³⁴ Lásd: Tóth, 2011.
- ¹³⁵ Némethné-Sipos, 1993: 238–239.
- ¹³⁶ Rózsás útját feldolgozta: Soós, 2010.
- ¹³⁷ „Z” személy mozgásának a felderítésére javaslat, 1957. május 10., ÁBTL 3.2.2. T-2/3. 53–54. Soós uo. 253–255.
- ¹³⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 82.
- ¹³⁹ Tájékoztató jelentés, BM II. Főosztály IV. Osztály, 1957. június 6., ÁBTL 3.2.1. Bt-758/3. 159–163.
- ¹⁴⁰ Javaslat „Lovag” Magyarországról származó kém-anyagainak operatív úton történő megszerzésére. BM PNYFO III. Osztály, 1957. június 24. ÁBTL 3.2.1. Bt-758/5. 14–16.
- ¹⁴¹ Javaslat „Lovag” ügyében, BM PNYFO III. Osztály, 1957. szeptember 27. ÁBTL 3.2.1. Bt-758/5. 64–69.
- ¹⁴² Uo. 68.
- ¹⁴³ Javaslat a célszemély erőszakos úton való hazaszállítására a Magyar Népköztársaság területére, 1957. szeptember 25. Uo. 20–22.
- ¹⁴⁴ Feljegyzés, BM II/3-d alosztály, 1961. április 7., ÁBTL 3.2.1. Bt-909/3. 204–205. Zákó dossziéi: ÁBTL 3.2.2. T-2/2-4., Ábrányi dossziéi: ÁBTL 3.2.1. Bt-758/3-5. Az 5. kötetben helyezték el a rá vonatkozó „kiemelési akció” terveit.
- ¹⁴⁵ „Szóke” fedőnevű ügynök jelentése. Feladat: Tervet készíteni arról, hogyan volna lehetséges egy elvtársat Rellynek feltűnés nélkül bemutatni. Szentendre, 1957. október 6. ÁBTL 3.2.1. Bt-758/5. 72–77.
- ¹⁴⁶ Uo. 72.
- ¹⁴⁷ „Rónai” összefoglalója, BM Politikai Nyomozó Főosztály III/5 alosztály, 1958. január 31. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2. 14–17.
- ¹⁴⁸ Rózsás Artur jelentése, Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma Felderítő Osztály, 1958. március 15. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2. 43–44.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

1.5.	Egyesített Belügyminisztérium államvédelmi szerveinek iratai
1.6.	BM Politikai Nyomozó Főosztály iratai
1.11.12.	BM Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya és jogelődeinek iratai
2.8.1.	Az Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai
	4541 Póta János
	4754 Rózsa Mihály

	5908	Turcsán József	
	14239	Böröcz István	
	17057	Simon Gusztáv	
	17192	Regős (Rauch) János	
2.8.2.2.	A BM III/II. Csoportfőnökség titkos és szigorúan titkos állományú beosztottainak iratai		
	III/II szt. tisztek személyi gyűjtő		110
	III/II szt. tisztek illetmény ügyek		D-52
3.1.5.	Operatív dossziék (O-dossziék)		
	O-9697/8.	310 személyi kegyelmi ügye	
	O-13756	Lócsei Géza	
3.1.9.	Vizsgálati dossziék		
	V-10220	Kollmann László	
	V-76011	Jakab Bálint	
	V-77025	Viza Ferenc	
	V-77081	Hegedüs István és tsai.	
	V-101916	Lócsei Géza és tsai.	
	V-127373/5.	Révai György és tsai.	
	V-146047	Vegyes ellenséges kategória	
	V-150007/3.	Kiss István és tsai.	
3.2.1.	Bt-dossziék		
	Bt-28/2.	„Aczél”	
	Bt-472	„Nagy Mihály”	
	Bt-613	„Szirom”	
	Bt-758/3.	„Woll János”	

	Bt-758/4.	„Woll János”
	Bt-758/5.	„Woll János”
	Bt-909/1.	„Rónai” („Netter André”, „Nissen Jack”)
	Bt-909/2.	„Netter André” („Nissen Jack”)
	Bt-909/3.	„Netter André”
	Bt-909/4.	„Netter André” („Nissen Jack”)
	Bt-909/5.	„Netter André”
3.2.2.	T-dossziék	
	T-2/2.	Zákó András
	T-2/3.	Zákó András
	T-2/4.	Zákó András
3.2.3.	Mt-dossziék	
	Mt-406/2.	„Aczél”
	Mt-488/2.	„Szirom”
	Mt-725/1.	„Nagy Mihály”
	Mt-726/2.	„Nagy Mihály”
	Mt-725/3.	„Nagy Mihály”
	Mt-765/1.	„Nissen Jack” („Rónai”)
	Mt-765/2.	„Nissen Jack” („Netter André”)
	Mt-765/3.	„Netter André”
	M-765/4.	„Netter André” („Nissen Jack”)
3.2.6.	Rezidentúra dossziék	
	8-005/I.	Bécsi rezidentúra, Szervezési dosszié
	OL-8-005/9.	Bécsi rezidentúra, Levelezési dosszié (Utasítások)

4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok (A-anyag)

A-3036 *Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár.*
Összeállította: Gergely Attila rendőr
alezredes. BM Könyvkiadó, 1980.

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

XXV. A jogszolgáltatás területi szervei, 1945–2003

4. Fővárosi Bíróság iratai, 1958–2000

a. Büntetőperes iratok, 1951–1986

2303-1952 Pilcsik Pál pere (Hatósági közeg elleni erőszak)

1417-1956 Rózsás Artur pere (Lopás, okirathamisítás)

Nyomtatásban megjelent források

Némethné–Sipos, 1993

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. december 5-i ülésének jegyzőkönyve. In *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. I. kötet. 1956. november 11. – 1957. január 14. Szerkesztette: Némethné Vágyi Karola – Sipos Levente. Budapest, Intera Rt.

Internetes oktatási anyagok, cikkek

Baráth, 2010

Baráth Magdolna: A Belügyminisztérium újjászervezése 1956 után. *Rubiconline*

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_belugyminiszterium_ujjaszervezese_1956_utan/ (utolsó letöltés: 2015. május 21.)

Kocsis, 2012

Kocsis Piroska: „Túlzás lenne az 1956. október–novemberi eseményeket háborús cselekménynek nyilvánítani...” Sebesültek és halottak 1956-ban. *Archivnet*, 12. évf. 5. sz.

Hivatkozott irodalom

Baráth, 2008

Baráth Magdolna: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. *Történelmi Szemle*, 4. sz. 535–563.

Gyarmati–Palasik (szerk.), 2013

Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953–1956. Szerkesztette Gyarmati György – Palasik Mária. Budapest, ÁBTL–L’Harmattan.

Palasik, 2014

Palasik Mária: Menekült vagy dezertált? Egy államvédelmi százados rejtélyes eltűnése. *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2014_2_palasik

Soós, 2010

Soós Mihály: „Z”: Egy megfigyelés története. Előkészületek az MHBK vezetőjének, Zákó Andrásnak erőszakos hazahozatalára. *Betekintő*, 3. sz. http://www.betekinto.hu/2010_3_soos

Sz. Kovács, 2013a

Sz. Kovács Éva: A magyar hírszerzés tevékenysége Ausztriában (1945–1965). *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2013_2_sz_kovacs

Sz. Kovács, 2013b

Sz. Kovács Éva: „Kádár ügynökei terrorizálják Bécset...”, avagy hogyan raboljunk embert? *Betekintő*, 4. sz. http://www.betekinto.hu/2013_4_sz_kovacs

Takács, 2013

Takács Tibor: *Besúgók a besúgásról. Ügynök-visszaemlékezések a Kádár-korszakból.* Budapest, L’Harmattan Kiadó.

Tóth, 2011

Tóth Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete, 1945–1990. *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2011_2_toth_e